

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА СТРАТЕГІЧНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

Ніна РЖЕВСЬКА

«07» 06 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «ПРОПАГАНДА ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ»

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 408 групи, Величко Аїда
Леонідівна

Керівник: Максим Алієв, кандидат політичних наук, доцент кафедри
міжнародних відносин та стратегічних студій

Нормоконтролер:

Максим Алієв

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.Теоретичний аспект поняття «пропаганда»	8
1.1. Передумови формування поняття «пропаганда».....	8
1.2. Форми, засоби та інструменти пропаганди як явища міжнародних відносин.....	14
РОЗДІЛ 2.Пропаганда через призму міжнародних відносин	22
2.1. Взаємозв'язок між пропагандою та національною безпекою	22
2.2. Загрози національній безпеці держави: роль пропаганди у відносинах між США та Китаєм	28
РОЗДІЛ 3.Пропаганда рф на рівні національної безпеки України	33
3.1. Роль російської пропаганди в зовнішній політиці та її вплив на національну безпеку України.....	33
3.2. Аналіз інструментів пропаганди рф та їх ефективності	43
3.3. Заходи України щодо протидії російській пропаганді.....	47
РОЗДІЛ 4.Практичні аспекти протидії пропаганді	50
4.1. Законодавчі заходи та міжнародне співробітництво у боротьбі з пропагандою	50
4.2. Розвиток медіаграмотності як засіб протидії пропаганді	52
Висновки	59
Список використаних джерел	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у зростаючій значимості політичної пропаганди, внаслідок чого виникає необхідність продовження спроби дослідження пропаганди як гібридної загрози. Дипломна робота спрямована на аналіз механізмів поширення політичної пропаганди, виявлення слабких місць демократичних суспільств перед нелегітимними операціями впливу та розробку протидійних стратегій для забезпечення національної безпеки. Тому подальші дослідження ролі пропаганди в контексті національної безпеки вкрай необхідні.

Сучасна політична пропаганда досягла значних масштабів, не властивих жодному попередньому періоду, що, в свою чергу, є небезпекою для будь-якого рівня політичної діяльності. З точки зору політики безпеки, пропаганду можна класифікувати як гібридну загрозу, якщо вона прямо чи опосередковано контролюється іноземними державами. Гібридні загрози, в свою чергу, можуть включати різні форми незаконного впливу з боку іноземних держав, такі як маніпулювання громадською думкою через пропаганду, що поширюються в Інтернеті, де створені належні умови для атак у формі кампаній з дезінформації. Активне використання пропаганди зумовлене передусім змінним медіапростором та розширенням соціальних медіа. Як правило, подібні тенденції є вкрай негативними для демократії, оскільки політична пропаганда має за мету не тільки дискредитацію політичних конкурентів, а й поляризацію суспільства. Плюралістичні та демократичні суспільства вразливі до нелегітимних операцій впливу, оскільки наявна можливість прихованої діяльності. Як правило, різні актори міжнародних відносин використовують цю можливість для поширення дезінформації, мета якої полягає у підриві довіри до влади та поглибленні соціальних конфліктів, створюючи суперечливі питання, адже коли дискусії в соціальних мережах свідомо контролюються, новини маніпулюються або витягуються з контексту, тоді виникають причини для непорозуміння та

публічних дебатів, як результат, дезінформаційні атаки стають реальною небезпекою для держави.

Протягом історії уряди використовували пропаганду для просування власних політичних ідей та цілей, ще понад 2000 років тому Октавіан здійснив інтенсивну пропагандистську кампанію, щоб перемогти Марка Антонія та стати імператором Риму. Однак основна відмінність сучасної політичної пропаганди полягає не стільки в її змісті, скільки в способах її поширення. Завдяки Інтернету, соціальним мережам і сенсаційному стилю журналістики багато медіа можуть поширювати політичну пропаганду швидше та ефективніше, ніж будь-коли раніше. Деякі уряди, до прикладу, режим Віктора Орбана в Угорщині, контролюють як державні, так і приватні ЗМІ, що дозволяє їм просувати свою пропаганду через ці канали із виглядом легітимності. Завдяки світовій цифровій мережі іноземні країни можуть швидко і ефективно поширювати дезінформацію та пропаганду, що часто відбувається шляхом маніпуляції або викривлення фактів з метою впливу на громадські дебати. Зокрема, соціальні мережі дозволяють легко розповсюджувати неправдиву інформацію, яка зі швидкістю охоплює велику аудиторію. Крім того, іноземні країни можуть використовувати кібератаки для поширення пропаганди, наприклад, шляхом крадіжки даних політиків для маніпулювання або публікації зі неправдивим контекстом.

Метою даної роботи є дослідження та аналіз сучасних тенденцій політичної пропаганди передусім як загрози національній безпеці держави на прикладі російсько-українських відносин.

Для досягнення поставленої мети визначені **наступні завдання:**

- визначити історичні передумови формування поняття «пропаганда» та з'ясувати її сутність, засоби та інструменти як явища міжнародних відносин;
- дослідити взаємозв'язок між пропагандою та національною безпекою, а також виявити загрози національній безпеці держави на прикладі

- відносин між США та Китаєм, зі порівнянням засобів пропаганди обох країн;
- проаналізувати роль російської пропаганди в зовнішній політиці та її вплив на національну безпеку України зі застосуванням контент-аналізу інструментів пропаганди рф;
  - визначити практичні аспекти протидії пропаганді, зосереджуючись на медіаграмотності українського суспільства.

Об'єкт дослідження: пропаганда як загроза національній безпеці держави.

Предмет дослідження: вплив пропаганди на національну безпеку в контексті російсько-української війни.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 2022-2023 рр.

Для здійснення комплексного дослідження теми «Пропаганда як загроза національній безпеці держави» були використані наступні **методи дослідження:** концептуальний метод, що використовувався у першому розділі для аналізу передумов формування поняття «пропаганда» та розкриття сутності, засобів та інструментів пропаганди як явища міжнародних відносин; компаративно метод, за допомогою якого у другому розділі порівнювались засоби пропаганди США та Китаю; у третьому розділі був застосований контент-аналіз для вивчення та аналізу інструментів пропаганди, використаних рф щодо України; у четвертому розділі був проведений SWOT-аналіз для розуміння слабких і сильних сторін та можливостей і загроз щодо медіаграмотності в Україні, відповідно до якого була розроблена SWOT-стратегія.

Результати даної роботи пройшли апробацію під час: Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю на тему «Дипломатія в міжнародних відносинах: сучасні виклики та перспективи» та XXIV Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки.

Джерельна база: під час проведення наукового дослідження були використанні різного виду джерела, а саме електронні ресурси, наукові монографії та статті відповідні до теми. Теоретичний фундамент у розгляді поняття «пропаганда» та дотичних аспектів було складено зі врахуванням робіт таких іноземних дослідників, як: Брюс Л. Сміт, Гарольд Д. Лассвелл, Джон В. Міні, Пітер Померанцев та українських дослідників, як: Горбань Ю. О., Скуленко М.І., Почепцов Г.Г. Окрім того, під час написання роботи, неодноразово посилались на нормативні акти, які зазначені у списку використаних джерел.

Аналіз наукових публікацій: Петро Померанцев написав численні статті та есе, в яких досліджував цілі російської пропаганди та стратегії, зокрема щодо України; Тімоті Снайдер є автором кількох статей і есе, в яких аналізується роль російської пропаганди у формуванні наративів про Україну та її історичний контекст, часто наголошуючи на маніпуляції правдою та історичними фактами; Енн Еплбау має неабияку кількість робіт про вплив російської пропаганди на український конфлікт, пропонуючи власне розуміння її наративів та цілей; Антон Шеховцов є автором статей і документів, які досліджують маніпуляції російської пропаганди, зосереджуючись на її впливі на європейські ультраправі групи; Андреас Умланд опублікував кілька статей, в яких аналізується російська пропаганда та її роль у формуванні сприйняття конфлікту в Україні, особливо в європейському та міжнародному контекстах; Марк Галеотті багато писав про різні аспекти російської пропаганди, зокрема про використання нею тактики інформаційної війни під час українського конфлікту, пропонуючи розуміння її ширших стратегічних цілей. Тож завдяки згаданим вище та багатьом іншим науковцям, отримано значний обсяг інформації щодо передусім російської пропаганди як загрози національній безпеці України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні підґрунтя для розробки ефективних стратегій протидії російській пропаганді в контексті конфлікту між росією та Україною. Результати аналізу

дозволяють зрозуміти основні методи та цілі російської пропаганди, її вплив на суспільство та можливі наслідки, що може служити основою для розробки політичних та інформаційних стратегій. Результати дослідження можуть бути також використані при розробленні навчальних програм, лекційних та семінарських занять, написанні курсових, бакалаврських, дипломних робіт тощо. Окремі положення мають дискусійний характер і можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень. Особистий внесок автора полягає у осмисленні та винесенні власних суджень з досліджуваної проблеми і її впливу на світовий порядок.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, кожен з яких поділяється на підрозділи, висновків і списку використаних інформаційних джерел.

РОЗДІЛ 1. Теоретичний аспект поняття «пропаганда»

1.1. Передумови формування поняття «пропаганда»

Пропаганда це особлива форма систематично спланованої масової комунікації, яка має на меті не інформувати чи спростовувати, а радше переконувати [1]. Задля цього використовується ідеологічна мова, що спотворює реальність, шляхом неправильної передачі інформації. Головною метою пропаганди є створення певного сприйняття подій чи думок у реципієнтів, згідно з яким нова інформація та факти вбудовуються в контекст ідеологічно навантаженого світогляду (фреймінг). Простір сприйняття, в якому одержувачі можуть класифікувати або оцінювати інформацію, маніпулюється в довгостроковій перспективі через пропаганду.

Дотепер термін «пропаганда» охоплює широкий спектр комунікаційних методів. У політичній науці він є ключовим аспектом теорії тоталітаризму, яка стверджує, що у подібних суспільствах усі засоби масової комунікації монополізуються державою і використовуються для маніпулювання населенням. Пропаганда також вважається причиною появи екстремістських настроїв у демократичних країнах та у виникненні кризи довіри та періодів нестабільності. Окрім того, у той час, коли «сильні» медіа-ефекти були домінуючою парадигмою, націонал-соціалісти розглядали пропаганду як центральний інструмент для забезпечення свого правління. Проте з появою тлумачень, що акцентують на «слабких» медіа-ефектах, починаючи з 1950-х років, виникають наукові та практичні підходи, які відзначають роль «характеру постачання» пропаганди. Це означає, що пропагандистські повідомлення мають бути сумісними з комунікативними та політичними потребами, тож фрейми реципієнтів повинні бути сумісними для досягнення впливу [1].

До 1990 року особливу увагу приділяли дослідженню впливу пропаганди на громадську думку саме в соціалістичних країнах. Комуністичні правління активно намагалися вдосконалювати свої методи

управління за допомогою наукових досліджень, в той час як на Заході велися значні зусилля для розшифрування природи, змісту і технік тієї ж соціалістичної пропаганди. Перейдемо до розгляду історичних етапів розвитку пропаганди.

Слово «пропаганда» походить від латинського «propagare», що означає «поширювати» або «розповсюджувати», і вперше зустрічається у назві «Sacra Congregatio de propaganda fide» [1], заснованої папою Григорієм XV у 1622 році. Ця установа була створена за натхненням книги іспанського монаха-кармеліта Томаса А. Хесу «De erigenda Congregatione pro fide propaganda», що була опублікована у 1613 році. Sacra Congregatio займалася питанням щодо удосконалення місіонерської діяльності для підтримки Контрреформації Римо-Католицькою Церквою. Таким чином, термін «пропаганда» вперше був застосований у контексті комунікації. Присвоєння католицькою церквою терміну «пропаганда» призвело до того, що в наступні десятиліття він мав позитивні асоціації у католицьких регіонах, але негативні у протестантських. З часом протестанти також почали використовувати цей термін для ідентифікації своєї місіонерської роботи. Спочатку пропаганда асоціювалася з таємними та неконтрольованими маніпуляціями правлячої еліти в епоху Просвітництва, коли журналісти ідентифікували Congregatio de propaganda fide як таємне агентство, що систематично утримувало населення у стані незрілості.

Починаючи з Французької революції, використання пропаганди стало широко поширюватися за допомогою комунікаційних технологій. У революційному Парижі пропаганда в першу чергу спрямовувалася на просування ідеалів якобінців за межі країни. Це стало синонімом права на втручання, яке мало підтримуватися шляхом пропаганди. Французький словник революційної мови визначив «пропаганду» як «таємний інститут, щоб перевернути світ» [25]. Вона відрізнялася від римської пропаганди тим, що друга прагнула поширити християнство, тоді як французька пропаганда прагнула його знищити.

Під час Французької революції термін «пропаганда» мав невизначений відтінок, але з часом, протягом кількох десятиліть, демократична опозиція в епоху Vormärz перетворила його на позитивний термін політичної дії [25]. Поступово відокремлюючись від конкретних інститутів чи політичних груп, він став загальноприйнятим інструментом для популяризації політичних інтересів. Демократичні ідеї розглядалися як універсальні, а їх поширення через пропаганду вважалося законним.

Подібний процес розвитку можна було помітити в робітничому русі другої половини 19 століття. Лідер робітничого руху Вільгельм Вейтлінг позначив «пропаганду» однією з головних цілей своєї Комуністичної освітньої асоціації в Швейцарії, поряд з «братерством» і «соціальними зв'язками» [1]. Відтоді пропаганда стала важливою складовою політичної практики соціалістичних і комуністичних рухів. Подібне значення було вперше використане у комуністичному русі Леніном. За його словами, лише «профспілкова», а не революційна свідомість може бути розвинена самостійно пролетаріатом. До того ж, робітничий клас не може послідовно боротися за свідому мету революції, поки він залишається в «стихійності» і під впливом буржуазної ідеології. «Зародкова форма свідомості», яка присутня серед робітників, повинна бути розвинута в повноцінну «соціал-демократичну свідомість» [1]. Варто зазначити, що у ленінській теорії роль пропаганди має вирішальне значення, оскільки вона відіграє ключову роль у процесі примусового спонукання людей діяти й думати на основі певної ідеології. Засоби масової інформації розглядалися не як інструменти соціальної комунікації, а як механізми поширення ідей. Це позитивне тлумачення ролі пропаганди виявилось відображенням у численних заявах протягом десятиліть, наприклад, коли теоретик комуністичної пропаганди Віллі Мюнценберг писав у 1937 році, що в соціалістичній термінології слово «пропаганда» означає щось велике, цінне та духовне [20]. Ця традиція продовжувалася в суспільствах фактично існуючого соціалізму, де пропаганда (на відміну від агітації) розглядалася як інструмент поширення

ідей про закономірності суспільного розвитку та сприймалася як сполучник теорії та практики.

У 1930-х роках відбулось чітке розмежування між термінами «пропаганда» та «реклама» через тиск з боку націонал-соціалістів, які хотіли, щоб термін «пропаганда» був зарезервований для політичної сфери і заклопи опиралися його комерційному використанню. Цьому передувала політизація та мілітаризація концепції пропаганди, започаткована Першою світовою війною. У цьому контексті пропаганда – це комунікативний прийом, спрямований на конкретні результати, який застосовувався на «полі бою» та на «тилі» і здійснювався спеціально навченим військовим персоналом. У той же час поняття пропаганди стало більш вузьким у своїй спрямованості на короткострокові та чітко визначені цілі, такі як очорнення ворога чи виправдання конкретного військового чи політичного заходу. Єдиним винятком тут був розвиток у США, де воєнна пропаганда увійшла в тісний зв'язок з комерційною рекламою, що породило нову комунікаційну технологію паблік релейшнз у 1920-х роках [22].

Розглянемо детальніше запропоновані визначення терміну «пропаганда»:

- Йоганн Пленге – піонер націонал-соціалізму (1922 рік): пропаганда як «поширення інтелектуальних імпульсів, які мають на меті викликати дії» [1];
- Едвард Л. Бернайс – американський PR-консультант: «сучасна пропаганда – це послідовне, тривале зусилля створити або сформувані події, щоб вплинути на відносини громадськості до підприємства, ідеї чи групи». У цьому більш широкому визначенні пропаганда також включає рекламу. Важливо зазначити, що Бернайс відрізняв «сучасну» пропаганду від старих концепцій пропаганди [1];
- Гарольд Д. Лассвелл – піонер дослідження американської пропаганди (1927 рік): визначив пропаганду як «управління колективним ставленням, шляхом маніпулювання та значущими символами». Термін

управління в цьому визначенні відноситься до планового контролю установок і настроїв великих соціальних груп. Під «ставленням» Лассвел розумів «схильність діяти відповідно до певних моделей оцінки. Центральним у визначенні Лассвелла є те значення, яке він надавав символам. Таким чином він визначив «слова або замітники слів, такі як зображення та жести». Завдяки вмілому маніпулюванню – наприклад, шляхом рекомбінації рядків символів у пропагандистській комунікації – він побачив фактичний потенціал ефективності пропаганди. Це визначення вперше звернулося до семіотичних аспектів пропаганди [1];

- Герхард Малецке – німецький психолог (1970-й рік): визначення пропаганди, яке все ще актуальне в суспільно-науковому дискурсі сьогодні. «Пропаганда» означає сплановані спроби використання комунікації для впливу на думки, ставлення та поведінку цільових груп з політичними цілями». За визначенням Малецке, під «сплановані» мається на увазі інституційний, систематичний і цілеспрямований підходи до прояву пропаганди [1].

Тож ці визначення пропаганди допомагають зрозуміти, яким чином цей термін використовується для опису комунікаційних процесів, спрямованих на вплив на думки та поведінку людей. Тож ми можемо виокремити основні аспекти:

- Формування думок і ставлень груп: пропаганда створює та поширює певні ідеї, уявлення та переконання серед великих груп людей. Ці ідеї можуть бути спрямовані на підтримку певних політичних партій, соціальних рухів чи ідей;
- Створення публічності на користь певних інтересів: пропаганда намагається змінити або сформувані загальну думку про певні питання або інтереси. Вона може бути використана для підтримки урядової політики, реклами товарів або послуг, а також для підтримки певних ідеологій або соціальних цінностей;

- Перебільшення образу себе та викривлення образу інших: пропаганда часто надає перекручене чи перебільшене уявлення про себе або свої цілі, а також створює негативний образ конкурентів або противників;
- Натуралізація повідомлень та закликів до дії: пропаганда намагається зробити повідомлення та заклики до дії максимально впливовими та переконливими для аудиторії, шляхом вбудови їх у вже існуючі уявлення та переконання, щоб вони виглядали більш логічними та очевидними.

Отже, загальну історію та формування визначення поняття «пропаганди» можна розділити на вісім основних фаз:

- Раннє використання терміну (17-18-те століття): термін «пропаганда» мав позитивні асоціації в католицьких регіонах і негативні у протестантських;
- Просвітництво (18-те століття): пропаганда асоціюється з таємними маніпуляціями правлячої еліти. Журналісти вважали *Congregatio de propaganda fide* агентством, що систематично утримувало населення в стані незрілості;
- Французька революція (кінець 18-го століття): пропаганда використовувалася для просування ідеалів якобінців та мала невизначений відтінок і розглядалася як таємний інститут, що прагнув перевернути світ;
- 19-те століття: протягом кількох десятиліть після Французької революції пропаганда набула позитивного значення як інструмент політичної дії та стала загальноприйнятим способом популяризації політичних інтересів. Демократичні ідеї вважалися універсальними, тому їх поширення через пропаганду було легітимним. В робітничому русі другої половини 19-го століття пропаганда стала важливою складовою політичної практики соціалістичних і комуністичних рухів;
- Перша світова війна і міжвоєнний період (початок 20-го століття): починаючи з кінця Першої світової війни, з'явилися перші спроби

- систематизації пропагандистських досліджень. У цей період характерні історично обґрунтовані роботи та перші спроби соціальної наукової систематизації. У комунікативних дослідженнях це вважається першою систематичною спробою аналізу пропаганди з теоретичної точки зору;
- Дослідження після Другої світової війни: численні дослідження, які розглядали пропаганду з історичної та інституційної точок зору. Увага була сконцентрована на соціально-наукових та історичних дослідженнях. Це період характеризується розквітом практичної літератури на тему пропаганди та інтенсивних досліджень її впливу на суспільство;
  - Критичний підхід та зв'язок з правлінням громадянського суспільства: з 1960-х років з'явилися роботи, які критично підходили до аналізу теми пропаганди та намагалися з'ясувати її вплив на суспільство. Ці дослідження розглядали пропаганду з ідеологічно критичної точки зору та встановлювали зв'язок між пропагандою та управлінням у громадянському суспільстві;
  - Сучасні дослідження: останні роки характеризуються розширенням досліджень у історичному та комунікаційному напрямках. Однак, не зважаючи на значний прогрес досліджень, багато аспектів пропаганди залишаються поза науковою увагою та деякі підходи залишаються доволі неоднозначними.

1.2. Форми, засоби та інструменти пропаганди як явища міжнародних відносин.

Систематично можна поділити пропаганду на чотири основні форми: пропаганда війни, іноземна пропаганда, соціологічна пропаганда та політична пропаганда в демократичних країнах. Кожна з цих форм має свої унікальні цілі та методи, які ми розглянемо детальніше [21]:

- Пропаганда війни, також відома як психологічна війна або психологічні операції, що є важливою складовою військових дій та має

- за мету ослабити ворога та збільшити моральний дух власних військ. Типові методи включають: обман, дезінформацію та знищення комунікаційної інфраструктури противника. Ця форма пропаганди зазвичай має чітко визначені цілі та обмежений час і простір дії, тому здійснюється швидко та ефективно для досягнення конкретних воєнних цілей. Вона є предметом інтенсивних досліджень через свою стратегічну важливість, а також тому, що як демократичні, так і тоталітарні режими використовують схожі техніки пропаганди війни.
- Іноземна пропаганда, також відома як публічна дипломатія, стає все більш популярною як спосіб зовнішнього представництва держав на міжнародній арені. Це включає всі заходи, які використовує держава або група держав, щоб повідомити про свої потреби в безпеці, стратегічні інтереси та економічні цілі на міжнародному рівні. До цього входить культурна діяльність за кордоном, а також лобіювання у зарубіжних урядів. Іноземна пропаганда в рамках розширеної концепції безпеки розглядається як важливий внесок у політику безпеки та отримує значні фінансові ресурси.
  - «Соціологічна пропаганда» – це термін, який походить від французького дослідника пропаганди Жака Елюля. Він описує всі зусилля урядів спонукати людей до прийняття певних норм через пропаганду. Хоча такий вид інтеграційної пропаганди існує й у демократичних країнах, він особливо характерний для тоталітарних режимів 20-го століття. У таких режимах широка пропаганда використовувалася для підтримки домінування правлячої ідеології та підкреслення претензій відповідної правлячої еліти на лідерство у всіх аспектах життя.
  - Політична пропаганда в демократичних країнах. Політичні дебати, які проводяться за допомогою цілеспрямованої переконливої комунікації, особливо під час виборчих кампаній, часто отримують назву «пропаганда». У цьому контексті термін є дотичним до політичної

комунікації або до політичних відносин з громадськістю. Але важливо зазначити, що застосування терміну «пропаганда» до цієї форми комунікації має суперечливий характер.

Отже, пропаганда є потужним інструментом впливу на суспільну свідомість і політичні процеси. Її форми різняться за своїми цілями та методами: від воєнної пропаганди, спрямованої на послаблення ворога і підвищення морального духу власних військ, до іноземної пропаганди, що представляє інтереси держав на міжнародній арені. Соціологічна пропаганда, як інтеграційний інструмент, впроваджує певні норми в суспільство, особливо в тоталітарних режимах. Політична пропаганда в демократичних країнах, хоча і пов'язана з виборчими кампаніями та політичними дебатами, викликає суперечки через різні інтерпретації її ролі. Всі ці форми підкреслюють важливість розуміння та критичного осмислення пропаганди в сучасному світі.

Перейдемо до розгляду основних інструментів пропаганди [25]:

- Стереотипізація/стигматизація: цей метод пропаганди використовується для маніпулювання громадською думкою та ставленням до людини чи ідеї, накладаючи на них негативні ярлики або мітки. Ці ярлики, часто принизливі або спрощені, призначені сприйматися швидко і без додаткового аналізу. Наприклад, ярлик «республіканець» або «демократ» може викликати певні асоціації в різних людей, залежно від їх політичних переконань;
- Обожнення: цей метод використовується для високого піднесення або возвеличення ідеї, концепції або особи, щоб надати їй священного або особливого статусу. Наприклад, використання фрази «богом дане право» може створити враження, що певні права або цінності наділені святим характером. Таке обожнення може сприйматися як заповіт або невід'ємна частина культури, що робить будь-яку критику чи альтернативні погляди важко прийнятними;

- «Transfer»: метод використовується для надання ідеї або аргументу додаткового авторитету, поваги або підтримки, використовуючи символ, який наділений статусом. Цей символ може бути чимось загальним або широко визнаним, наприклад, прапор певної країни. Цей метод також іноді називають «почуттям обов'язку», оскільки він може викликати у людей певні емоції або асоціації, що робить ідею або аргумент більш прийнятними;
- Більшість: це техніка риторики, коли спікер переконує аудиторію, що ідея хороша, оскільки вона відповідає думці більшості людей, подібних до вас. Наприклад, «це воля народу», або «більшість громадян». Спікер також може розповідати історії про людей, які «такі ж, як і ви», що також може викликати ефект стадного інстинкту;
- Переможець: використовується для підсилення впливу певної політичної ідеї, партії або кандидата шляхом створення можливості «втратити щось дійсно перспективне». Це може бути зроблено за допомогою таких заяв, як «це шанс на краще майбутнє країни» або «зроби правильний вибір, адже майбутнє в твоїх руках»;
- Штучна дихотомія: в політиці штучна дихотомія може використовуватися для того, щоб зводити всі складні питання до двох протилежних альтернатив, обмежуючи вибір виборців. Ця техніка може бути використана для спрощення складних геополітичних ситуацій, зводячи їх до бінарних варіантів типу «ми проти них». і немає інших альтернатив. У результаті цієї техніки реальність спотворюється, а можливості для обговорення більш широкого спектру поглядів обмежуються.
- Відволікання/ігнорування: використовується для того, щоб виграти більше часу або уникнути відповіді на пряме запитання. Характерні висловлювання: «необхідно провести додаткові дослідження» або «комітет працює над цим питанням»;

- Мінімальні втрати: використовується для пояснення неприємної точки зору чи результатів, аргументуючи, що це є менш шкідливим, ніж будь-які інші альтернативи. Наприклад, «війна – це жахливе лихо, але мирний стан призводить до ще гірших катастроф». Ця техніка може бути використана для маніпулювання ситуацією і виправдання дій, які не є етичними;
- Цап – відбувайло: використовується, щоб відвести увагу від проблеми. Вона переносить вину на одну особу або групу людей без вивчення складнощів питання. Наприклад: «Джордж В. Буш ввів нас у Ірак»;
- Невідповідність причини і наслідків: суть полягає у введенні аудиторії в оману щодо справжньої причини та наслідків певної події або явища. У політиці може бути використано для маніпулювання аудиторією та зміни сприйняття певних подій або політичних рішень;
- Спотворення даних/вибіркове представлення інформації/викидання з контексту: використовується для переконання аудиторії шляхом представлення обмеженої або вибраної інформації, що може призвести до неточного розуміння ситуації;
- Страх: лідери країн можуть використовувати страх, щоб маніпулювати масами та впливати на політичні рішення. Страх виступає як потужний інструмент, що може змусити людей підкорятися лідерам та погоджуватися з їхніми рішеннями;
- Хибна статистика: метод включає різні прийоми, які можуть призвести до маніпулювання чи спотворення даних для досягнення певних цілей;
- Попереджувальне формування: попереджувальне формування – це техніка маніпуляції громадською думкою, коли проблема формулюється або підкреслюється заздалегідь, до того, як вона стає загальним обговоренням. Це дозволяє впливовим особам або групам контролювати або спрямовувати сприйняття ситуації або події;
- Відволікання: використання різних засобів або стратегій для відволікання уваги громадськості від серйозної проблеми. У політиці

відволікання може виявитися у формі публікації сенсаційних новин або скандальних подій, які відволікають увагу громадськості від серйозних проблем.

Тож інструменти пропаганди різноманітні і охоплюють як стратегії маніпуляції суспільною думкою, так і техніки впливу на індивідуальне сприйняття. Вони можуть використовуватися для обману, відволікання, підсилення ідеологій, створення негативних ярликів або, навпаки, піднесення певних осіб та ідей. Від стереотипізації та обоження до штучної дихотомії та страху, ці інструменти служать для формування суспільної свідомості у вигідний для певних груп чи лідерів спосіб. У результаті пропаганда не лише змінює сприйняття подій, але й активно впливає на прийняття рішень і поведінку людей.

Звернемо увагу на основні засоби пропаганди:

Таблиця №1. Характеристика основних засобів пропаганди.

Засоби	Характеристика
Телебачення	Засіб для досягнення широкої аудиторії одночасно, використовуються візуальні та звукові ефекти для передачі інформації.
Радіо	Забезпечується аудіо-зв'язок з аудиторією, важливо для передачі новин.
Преса	Включає газети, журнали та інші видання.
Інтернет	Широкий доступ до інформації та можливість взаємодії з аудиторією через веб-сайти, соціальні мережі, блоги та інші онлайн-ресурси.
Особисті контакти	Особисті зустрічі, лекції, дебати та інші форми спілкування з політиками та державними службовцями.
Засоби наочної агітації	Рекламні плакати, стенди, банери та інші матеріали, які можна показати у громадських місцях для залучення уваги задля власних цілей.
Соціальні мережі	Надають можливість поширення

	необмеженого обсягу інформації та взаємодії з аудиторією через платформи, такі як Facebook, Twitter, Instagram тощо.
--	--

Отже, ми можемо зробити висновок, що пропаганда визначається як систематична масова комунікація, яка передусім спрямована на переконання аудиторії, а не на інформування чи спростовання. Для неї характерне використання ідеологічної мови задля спотворення реальності та створення певного сприйняття подій чи думок у реципієнтів. Термін «пропаганда» має своє походження від латинського слова, що означає «розповсюджувати», і виник у контексті місіонерської діяльності Католицької Церкви. З часом він став асоціюватися з комунікаційними методами, що використовуються для політичних цілей.

Пропаганда відіграє значну роль у політичних та суспільних процесах, починаючи з її появи в ході Французької революції. Дослідження пропаганди привело до розширення її розуміння і соціально-наукового аналізу, що допомагає розуміти її роль у формуванні суспільних думок та поведінки. Зважаючи на різноманітність визначень пропаганди, можна зробити висновок, що пропаганда є складним та багатогранним явищем, що історично еволюціонувало і змінювало свою природу залежно від соціально-політичного контексту. Визначення від Лассвелла, Бернайса та Малецьке відображають різні аспекти пропаганди, від її цілей та методів до способів впливу на громадську думку. Однак всі вони підкреслюють важливість комунікації та впливу на формування думок, ставлень та поведінки цільових аудиторій. Така різноманітність визначень свідчить про складність явища пропаганди та необхідність ретельного аналізу її ролі у сучасному суспільстві. Сучасні дослідження підкреслюють різноманітні форми та інструменти пропаганди в міжнародних відносинах. Це важливо для розуміння та аналізу впливу, який ці форми вправляють на суспільство та політичні процеси. Розглядаючи такі форми, як пропаганда війни, іноземна

пропаганда, соціологічна пропаганда та політична пропаганда в демократичних країнах, з'являється можливість глибокого розуміння різноманітності стратегій та методів, які використовуються для впливу на громадську думку. Також важливо аналізувати вже згадані інструменти пропаганди, які допомагають викликати емоційну та психологічну реакцію в аудиторії. Вже згадані техніки маніпуляції дійсно широко використовуються в політичних процесах та, відповідно, спрямовані на вплив на громадську думку, а також створення певних асоціацій та переконань у населення. Розуміння цих технік допомагає критично оцінювати інформацію та розрізняти маніпулятивні прийоми від об'єктивних фактів. Таблиця №1 чітко демонструє різноманітність засобів пропаганди, які використовуються для впливу на громадську думку. Від традиційних засобів масової інформації, таких як телебачення, радіо та преса, до новітніх технологій – Інтернет та соціальні мережі, кожен з цих засобів має свої переваги та можливості для досягнення аудиторії.

РОЗДІЛ 2. Пропаганда через призму міжнародних відносин

2.1. Взаємозв'язок між пропагандою та національною безпекою.

За останні кілька десятиліть наш світ зазнав значних змін у сфері безпеки, особливо в контексті розвитку інформаційних технологій. У минулому загрози для національної безпеки передусім включали фізичні аспекти, такі як військові або терористичні акти та, відповідно, вимагали фізичних заходів у відповідь. Проте, наразі ми стикаємося з новим типом загроз, що часто називають «складними загрозами безпеки» та включають не лише фізичні аспекти, а й операції з комунікаціями та інформацією. Метою цифрових атак впливу може бути порушення соціальної єдності цільової аудиторії, підриг довіри до політичних систем і інституцій (наприклад, демократичних виборів), вплив на політичні рішення, формування політичної агенди та підтримка політичної поляризації. Тактика, що використовується в таких атаках, включає різні форми обману та провокації, від створення фейкових відео та штучних облікових записів у соціальних мережах до газлайтингу, доксингу, тролінгу та багатьох інших. Через соціальні медіа та ряд інших технологій інтернету можливе також стимулювання та маніпулювання взаємодіями безпосередньо з громадянами іноземного населення, обходячи зусилля уряду захистити своїх громадян від потоку дезінформації. Подібні види атак експлуатують людські емоції більше, ніж технологічні атаки та використовують психологічні та емоційні аспекти, такі як страх, невизначеність, когнітивні упередження та інші. Ці атаки впливу пов'язані зі рядом термінів, які ми розглянемо нижче [25]:

- «політична війна»: використано Джорджем Кеннаном у 1948 році для опису «використання всіх засобів, якими володіє країна, крім війни, для досягнення своїх національних цілей». Такі операції можуть бути як відкритими, так і прихованими, включаючи різноманітні види пропаганди, а також приховані операції, які забезпечують таємну підтримку підпільних сил у ворожих країнах;

- «психологічна війна» і «інформаційна підтримка військових операцій»;
- «інформаційні операції»: йдеться про свідомі та систематичні спроби керувати громадською думкою за допомогою несправжніх облікових записів та недостовірної інформації.
- «цифрова війна»;
- «війна нового покоління»;
- «неоднозначна війна»;
- «нелінійна війна»;
- «форми гібридної війни, що охоплюють комбінацію політичної війни, психологічних операцій та інформаційних операцій (включаючи пропаганду)»;
- «публічна дипломатія та стратегічна комунікація»;
- «впливова війна»: види діяльності, в якій фокус не на інформації, а на цілях цієї інформації.

Незалежно від визначення назв загроз національній безпеці, існують чіткі приклади агресії, нападників, цілей, захисників, тактик, стратегій, цілей, переможців, програшів і невинних жертв. Окрім того, варто зазначити, що окрім держав, недержавні актори все частіше залучаються до подібних видів діяльності.

Розглянемо детальніше приклади просування пропаганди країнами та визначимо до яких наслідків для національної безпеки це призвело.

Таблиця №2. Історичні приклади просування пропаганди країнами.

Історична подія	Приклади застосування пропаганди	Результати	Загроза для національної безпеки
Масова пропаганда в Німеччині під час нацизму.	1. Німецька пропаганда під керівництвом Й. Геббельса, спрямована на використання радіо та кіно для маніпулювання	Зміцнення контролю нацистського режиму, масова підтримка політики та ідеології партії.	Підняття авторитаризму, підрив демократичних інститутів, загроза свободі слова.

	настроями населення.		
	Розповсюдження антисемітської та антикомуністичної пропаганди через газети та афіші для підтримки нацистського режиму.	Масова мобілізація суспільства на підтримку війни та ідеології.	Розпалення конфліктів та екстремізму.
Пропаганда у СРСР під час Холодної війни.	Публікація статей та фільмів, які висували комуністичну ідеологію та возвеличували радянських лідерів.	Утвердження влади КПРС.	Створення ілюзії про переваги комунізму, підрив демократії та прав людини, маніпуляція громадською думкою.
	Запровадження цензури та контролю над засобами масової інформації для підтримки «правильної» інтерпретації подій.	Підтримка комуністичного режиму	Пригнічення свободи слова та інформації, обмеження доступу до об'єктивної інформації та правдивих подій.
Пропаганда під час китайської громадянської війни (1927-1950).	Розповсюдження пропаганди та дезінформації шляхом ЗМІ, включаючи газети, радіо та плакати, щоб розповсюджувати свої ідеї та переконання серед населення, особливо на контрольованих ворогом територіях.	Розпалювання недовіри та підбурювання суспільства на контрольованих ворогом територіях; багато місцевих мешканців ставали жертвами маніпуляцій та психологічного тиску.	Загострення внутрішніх конфліктів, поляризація в суспільстві, підрив довіри до правлячих структур.

Розглянувши детальніше застосування пропаганди країнами та до яких загроз національній безпеці це призвело, ми можемо встановити пропаганду на рівні зі дезінформуванням, диверсифікацією громадської думки та психологічним тиском, поєднуючи з методами спеціальної інформаційної операції та здійсненням зовнішньої інформаційної агресії. Це вказує на використання різноманітних методів для просування інтересів однієї країни серед інших країн, які є об'єктами майбутньої агресії. Зазвичай це відбувається шляхом створення сприятливого політичного, ідеологічного, соціального та економічного контексту, який відповідає правлячій еліті країни, яка є об'єктом. Це може включати в себе дипломатичні зусилля, економічну підтримку, культурний вплив, інформаційну пропаганду та інші стратегії, спрямовані на зміцнення впливу та підтримки власних інтересів країни на міжнародній арені. Окрім того, існує зв'язок між впливом пропаганди та гібридною війною, внаслідок чого застосовуються силові фактори. Також варто згадати й розвідувально-диверсійно-партизанський вплив, що також має зв'язок зі пропагандистським впливом. Тож, у подібному сенсі, ми можемо характеризувати пропаганду як акт агресії та її невід'ємним елементом. Задля кращого розуміння стратегії цього елемента, звернемо увагу на основну військову доктрину РФ, де робота в інформаційному просторі свого опонента визначена як основна. Так звана доповідь «Керований хаос» чи «Теорія хаосу у гібридній війні» Валерія Герасимова – начальника Генштабу РФ, зробленої у лютому 2013 року [38], де зазначено, що у 21 столітті спостерігається відсутність розмежування стану війни та стану миру, адже відношення між невійськовими та військовими заходами складає 4:1. Перевага передусім зосереджена на широкому використанню інформаційних заходів, зокрема пропаганді. Відповідно доктрині війна починається не зі вторгнення військ, а з прихованого зародження, під час якого армія виконує військові заходи, а тим часом відбувається формування політичної опозиції, створення коаліцій та ведення інформаційного протистояння, Тож, на думку Герасимова, інформаційне протистояння – це єдине, що ведеться протягом усіх стадій нової

війни, тобто опозиція не є певним ідейним рухом, натомість елементом, який здатен діяти на рівні сил спеціальних операцій.

Важливо також визначити дотичність між пропагандою та гібридною війною, адже, як вже було згадано вище, пропаганду характеризують як форму гібридної війни, що охоплює комбінацію політичної війни, психологічних операцій та інформаційних операцій (включаючи пропаганду). Розглядаючи пропаганду у зазначеному контексті, відбувається поділ гібридної війни за рівнями, де пропаганда відіграє вагомую роль та зумовлює наслідки, які, в результаті, становлять загрозу національній безпеці. Отже, визначимо ці рівні [48]:

Таблиця №3. Рівні гібридної війни та кореляція зі пропагандою.

Рівень	Ознаки	Роль пропаганди
Жовтий	Активне обговорення потенційним агресором проблем сусідньої держави (об'єкта майбутньої агресії) у ЗМІ акцентуючи увагу на загрозах національній безпеці.	Відображається у публічних заходах на резонансні теми та маніпуляції громадською думкою з метою поляризації суспільства.
Помаранчевий	Активне долучення неурядових організацій.	Мобілізація громадськості проти влади та формування негативного настрою щодо існуючої системи. Характерне також поширення закликів до активних дій.
Червоний	Масова інформаційно-психологічна кампанія	Мобілізація громадян для захисту співвітчизників та підтримки державних органів у боротьбі з агресором. Проведення масових заходів зі гучними анти державницькими

		лозунгами, створення атмосфери патріотизму, стимулювання громадськості до активних дій у захисті держави. Можливе також обмеження доступу населення до державних телевізійних каналів, замінюючи телеканалами країни-агресора.
--	--	--

Тож ми можемо чітко прослідкувати, що ознаки гібридної війни в значній мірі співпадають з характеристиками пропаганди, яка у сучасних умовах стає не лише інструментом впливу на громадські настрої, але й значною частиною гібридної війни, яка поєднує військові методи з невійськовими, включаючи інформаційно-пропагандистські. Стає цілком логічно, що пропагандистські заходи використовуються для переконання аудиторії в певних ідеях, переорієнтації на інші цінності, а також для стимулювання певних емоцій та дій, що сприяють дестабілізації ситуації або досягненню стратегічних цілей. Окрім того, важливим аспектом є процес, який характерний для жовтого рівня гібридної війни, а саме: організація парамілітарних груп, які відповідальні за ідеологічні та політичні сфери на території суміжної держави. Тобто відбувається поєднання військових та невійськових елементів зі характерною активною агресією, включаючи пропаганду, що внаслідок має вагомий вплив на національну безпеку держави (створення сприятливих умов для маніпуляції громадською думкою, підірвання демократичних процесів, спричинення міжнаціональних конфліктів).

Доречним прикладом є те, що окупація Автономної Республіки Крим росією не була б можливою без значної пропагандистської підготовки. Та хоча російська військова присутність була невід'ємною частиною процесу окупації, пропаганда зіграла критичну роль у створенні атмосфери, яка б підтримала такий крок. Протягом тривалого часу перед окупацією Криму, пропагандистські

кампанії російських ЗМІ та політичних діячів створювали сприятливу обстановку, що сприяла легітимізації та підтримці окупаційних дій, що визначає вагоме значення пропаганди як інструменту підготовки та легітимізації військових дій.

2.2. Загрози національній безпеці держави: роль пропаганди у відносинах між США та Китаєм.

На сьогодні ми можемо спостерігати тривогу американських лідерів та вчених стосовно можливості порушення демократії ворожими іноземними державами шляхом розповсюдження неправдивої, оманливої та підбурювальної інформації через ЗМІ. Будь-які політичні втручання можуть також підірвати демократичні цінності, такі як свобода слова, і норми, які прагне підтримувати США в інформаційному середовищі. Для кращого розуміння необхідно вийти за часові рамки дослідження та згадати відоме втручання росії у президентські вибори в США у 2016 році, яке викликало значні обговорення щодо ролі зовнішньої пропаганди, що призвело до зміни уявлень і керування поведінкою внутрішньополітичних процесів [36]. Цілком несподівана перемога Дональда Трампа відобразила вагомий вплив російської операції, породжуючи пошуки відповідей щодо масштабу її впливу на виборчий результат. Цей інцидент розпалив старі американські страхи перед широкомасштабною соціальною маніпуляцією, проведеною іноземними суб'єктами, що використовували ЗМІ для маніпулювання внутрішньою політикою. Тож подібні тенденції розповсюдились за межі росії, про це свідчать інвестиції Китаю в соціальні медіа, що призвело до слухань у Конгресі, на яких представники зловісно говорили про інформаційні кампанії конкуруючих великих держав, адже подібні кампанії здаються особливо підступними: вони нібито загрожують національній безпеці не через зміну балансу військової сили, а через підірив віри в демократичні інститути.

В умовах невизначеності та загрози ззовні держави, особливо такі як США та Китай, мають тенденцію реагувати на цю невизначеність надмірними заходами. Це може означати прийняття політичних рішень, спрямованих на збереження стабільності та рівноваги, навіть якщо такі рішення є перебільшеними або надмірними. У ситуаціях, коли наміри та здатність іншої держави завдати шкоди невідомі або недостатньо зрозумілі, існує загальна тривога і недовіра. До прикладу, у контексті холодної війни, Сполучені Штати були досить обізнані зі руйнівною силою ядерної зброї, але вони мали обмежене розуміння радянських можливостей та намірів. Однак з появою інформаційних технологій та цифрового простору ситуація змінилася. Наразі іноземні загрози стають більш очевидними, але в той же час інформаційні кампанії та маніпуляції стають більш складними та важкими для виявлення. Варто зазначити, що ступінь, який визначає, як «інформаційна війна» впливає на реальні події, залишається невизначеним. Хоча іноземні втручання в політичні процеси стають більш очевидними, точна міра їх впливу залишається предметом дебатів і досліджень.

Візьмемо до уваги активну роль Китаю у веденні цифрової війни та маніпулюванні громадською думкою як в межах країни, так і за її межами. Варто зазначити, що китайська стратегія включає в себе використання різноманітних інформаційних інструментів для досягнення своїх цілей, включаючи переривання розмов у соціальних мережах, втручання в політику сусідніх країн (наприклад, Тибету та Тайваню), а також створення та поширення пропагандистських матеріалів через свої власні медіа-мережі, такі як агентство новин Сінхуа та центральне телебачення Китаю (ССТV). Важливим аспектом є доктрина «Трьох війн» Китаю, яка визначається трьома основними напрямками: війна громадської думки, психологічна війна та законна війна. Мета війни громадської думки – вплинути на громадську думку як в межах країни, так і на міжнародному рівні, забезпечивши підтримку для власних військових операцій та підриваючи будь-яке виправдання опонентів. Психологічна війна спрямована на порушення

здатності противника приймати рішення, створення сумнівів та деморалізацію населення, а також зменшення їх бажання боротися. Ці дії Китаю мають серйозний вплив на національну безпеку, оскільки вони можуть призвести до збентеження, дезінформації та деморалізації власного населення, а також підриву стабільності та суверенітету сусідніх країн. Крім того, такі дії можуть порушити міжнародні відносини та призвести до конфліктів і нестабільності на регіональному та глобальному рівнях [8]. Та хоча США не мають відповідної концепції, яка б точно відповідала китайській доктрині «Трьох війн», американська стратегія, в свою чергу, включає різні аспекти психологічної війни та впливу на громадську думку. Сюди також можна віднести інформаційну війну та пропаганду (розповсюдження інформації через ЗМІ, соціальні мережі, розвідувальні агентства та інші канали для впливу на громадську думку та створення сприятливого образу країни), психологічні операції (США також використовують психологічні операції для створення сумнівів серед противника та підриву його здатності приймати рішення), дипломатичні та юридичні засоби (активно використовуються міжнародні правові та дипломатичні механізми для захисту своїх інтересів та вирішення конфліктів. Це включає участь у міжнародних організаціях, підписання договорів, санкції та інші правові заходи) [17]. Тож згадані аспекти не впорядковані в рамках однієї конкретної доктрини, але США використовують різні засоби впливу та контролю для захисту своїх інтересів та ведення геополітичної стратегії. Розглянемо детальніше приклади пропагандистських кампаній, які використовує Китай проти США і навпаки, та до яких загроз національній безпеці це призводить.

Таблиця №4. Порівняння пропагандистських кампаній Китаю та США.

Основні аспекти	Пропаганда Китаю	Пропаганда США
Характер пропаганди	Напади на Захід (різноманітні форми дезінформації, спрямовані на	Мобілізація проти Китаю через антикитайську риторику, створення

	дискредитацію та ослаблення довіри до Заходу, зокрема до ЄС та США) та підтримка Пекіна, включаючи брехню про роль США у пандемії COVID-19 та критику підтримки Тайваню.	дезінформації та напади на Китай (антикитайські законопроекти, прийняті Конгресом США та пропагандистські кампанії).
Сфера дії	Більше 50 соціальних медіа та онлайн-платформ, включаючи Reddit, Medium, YouTube, Twitter і Quora.	Різні медіа та комунікаційні канали, такі як телебачення, радіо, газети, Інтернет і соціальні мережі.
Техніки пропаганди	Розповсюдження брехні, напади на дисидентів (акти насильства, переслідування або обмеження свободи, спрямовані проти осіб, які виступають проти діючого політичного режиму) та створення позитивного уявлення про Китай.	Екстремальні зауваження, антикитайські виступи, створення та поширення дезінформації.
Цілі	Зміцнення позицій Китаю та зменшення довіри до Заходу.	Мобілізація громадськості проти Китаю та створення негативного образу Китаю в очах американців.
Наслідки для національної безпеки	Характерне зміцнення внутрішньої репресії, адже антикитайські заходи можуть послужити приводом для зміцнення внутрішньої репресії та обмеження прав людини в Китаї. Окрім того, можливе подальше загострення відносин з США, що погіршить	Можливе збільшення геополітичного напруження між США та Китаєм, що може вплинути на стабільність регіону та світовий порядок. Варто також зазначити гонку за технологічне лідерство, що може призвести до економічних та

	міжнародний статус Китаю та його вплив у регіоні та світі.	безпекових викликів.
--	--	----------------------

Необхідно також звернути увагу на глобальне протистояння між демократіями та автократіями, яке відображається у війні в Україні та підтримці Китаєм росії. США, у свою чергу, виступають у ролі лідера в боротьбі за відновлення демократичних ідеалів, подібно як після Другої світової війни. Тобто у відносинах між США та Китаєм відбувається не лише військово-політичне протистояння, а й ідеологічне. Китай та росія об'єдналися у пропаганді та дезінформації щодо війни в Україні, що стає викликом для США та Заходу. Окрім того, через недостатнє інвестування США та Заходу у протидію дезінформації та пропаганді з боку Китаю та росії, під загрозою опинилась національна безпека та інтереси як США, так і демократичних країн, що несе серйозні наслідки для міжнародної стабільності та безпеки. Тож конфлікт між США та Китаєм має чіткі ідеологічні аспекти, які виявляються у боротьбі за перевагу в Східно-Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. У свою чергу, комуністичне керівництво Китаю вбачає загрозу в ідеях ліберальної демократії, що втілюються в системі Заходу і реагує на це глобальною пропагандистською кампанією та цілеспрямованим впливом. У свою чергу, у США існують голоси, що закликають до ідеологічного хрестового походу проти Китаю, і ця боротьба має вплив на внутрішню політику обох країн. Отже, ідеологічні аспекти конфлікту між США і Китаєм відіграють важливу роль у сучасній геополітичній ситуації.

РОЗДІЛ 3. Пропаганда рф на рівні національної безпеки України

3.1. Роль російської пропаганди в зовнішній політиці та її вплив на національну безпеку України.

У сучасному світі використання інформаційних операції стає невід'ємним компонентом військової та державної стратегії. У книзі «Перемога без втрат: інформаційні операції Росії» Т. С. Аллена і А. Дж. Мура йдеться про стратегію росії щодо використання інформаційних операцій у військовій і державній політиці [11]. Головна ідея полягає в тому, що росія, визнаючи свою нездатність конкурувати з регулярними військовими силами США, використовує інформаційні війни як асиметричний метод протидії. Важливо, що, на відміну від США, де інформаційні операції зазвичай підтримують традиційні військові та розвідувальні заходи, росія розглядає їх як важливий елемент проєкції державної влади. Це означає, що росія інтегрує інформаційні операції з військовими, дипломатичними та економічними зусиллями, створюючи комплексний підхід до досягнення своїх стратегічних цілей. Іншими словами, інформаційні операції для росії не просто допоміжний інструмент, а центральний компонент її стратегії впливу на міжнародну арену [24].

Для росії інформаційні операції діють і як оборонна зброя. У власній, вже згаданій, доктрині начальник Генштабу збройних сил росії Валерій Герасимов заявив, що західні держави використовують інформаційні операції для впливу на інтереси росії [34]. Для початку, розглянемо детальніше зовнішньополітичну програму, розроблену російським воєначальником В. Герасимовим, яка має пряме відношення до систематично спрямованої діяльності, передусім російської пропаганди. Згадана програма визначає тотальну війну, де політичні та військові стратегії взаємодіють як філософські, так і практичні аспекти. За словами відомої експертки Моллі К. Маккью у галузі інформаційних воєн, доктрина Герасимова представляє собою сучасну філософію партизанської війни, яка розгортається на всіх

фронтах за допомогою різноманітних знарядь, а також співробітників-колаборантів, таких як хакери, бізнесмени, дипломати, особи, що розголошують інформацію, і, зрозуміло, фейкових новин і маніпулятивних аналітичних матеріалів [38]. Варто зазначити, що це так званий «партизанський підхід», що включає у себе участь різних акторів та використання різноманітних інструментів, таких як хакери, мас-медіа, бізнесмени, витоки інформації та фейкові новини. За доктриною Герасимова, яка є основою для використання цих інструментів, невійськові тактики є цілком самостійними та певною мірою ефективнішими за використання сили. Тож головна ідея «доктрини Герасимова» полягає в тому, що для досягнення воєнно-політичних цілей на один воєнний засіб треба «накладати» три невоєнні засоби. Слід також згадати, що Кремль використовує хаос як стратегію, що, у свою чергу, визначає за мету створення умов постійної нестабільності та конфліктів у ворожих країнах. Загалом, аналізуючи історичні процеси російської агресії, ми спостерігаємо явні свідчення використання інформаційних методів, як базових аспектів, серед них пропаганда, дезінформація та фейки [29].

Вторгнення росії в Україну, яке розпочалося два роки тому, призвело до значного загострення міжнародної інформаційної війни, адже росія значно активізувала свою пропаганду в усьому світі, досягнувши нового рівня інтенсивності. Згідно з дослідженням Інституту стратегічного діалогу (ISD) [19], традиційні державні ЗМІ росії, такі як RT і Sputnik, втратили частину свого впливу через санкції ЄС. Незважаючи на це, вони все ще мають значний вплив у Латинській Америці, а також на Близькому Сході та в Північній Африці. На Заході російська пропаганда має можливість ефективно використовувати структури, що були створені ще задовго до початку вторгнення, що дозволяє їй просувати свій вплив навіть в умовах санкцій та обмежень. Тим часом створено конспірологічні мережі, які поширюють неправдиву інформацію.

У росії соціальні медіа та доступ до інформації суворо контролюються, але за межами країни російське керівництво активно використовує ці інструменти для впливу. росія залучає різні групи людей для поширення своєї пропаганди: це можуть бути реальні та віртуальні особи впливу, інформатори, активісти, а також нібито незалежні експерти, науковці та журналісти, які створюють уявлення про довіру та об'єктивність. Крім цього, російські пропагандисти підробляють веб-сайти відомих ЗМІ, щоб поширювати дезінформацію і використовують штучний інтелект для створення та розповсюдження контенту. Імігранти з колишнього Радянського Союзу, особливо ті, хто менш інтегрований в нове суспільство, також є важливою цільовою групою російської пропаганди. Для них створюється спеціалізований контент, спрямований на підтримку проросійських поглядів. Російські державні ЗМІ розглядають їх як вразливу аудиторію, яку легше піддається впливу.

Російські пропагандисти демонструють значну політичну гнучкість, використовуючи різні маргінальні групи та організації з різними ідеологіями, якщо ті підтримують геополітичні цілі росії. Ця стратегія спрямована на делегітимізацію існуючих інституцій та сприяння невизначеності й конфліктам. Основними темами російської пропаганди є міграція, зміна клімату, критика НАТО, гендерна політика та політика охорони здоров'я. Вони також використовують антисемітські наративи, щоб поширювати свій вплив. Окрім того, російська пропаганда вміє інтегруватися в існуючі протести та використовувати нові протестні рухи для своїх цілей [15].

У своїй інформаційній війні росія має як довгострокові плани, так і короткострокові тактичні цілі. Пропаганда росії здатна швидко й гнучко реагувати на конкретні події, використовуючи їх для власної вигоди, намагаючись послабити західний альянс та його інституції і встановити російське домінування. Як правило, основні стратегії російської інформаційної війни включають [15]:

- Стимулювання занепокоєння щодо вартості підтримки України: росія намагається поширювати побоювання з приводу економічних наслідків підтримки України, зокрема через підкреслення зростання імміграції та економічної стагнації.
- Просування ізоляціонізму в американській зовнішній політиці: пропаганда спрямована на те, щоб переконати американське суспільство та політиків зосередитися на внутрішніх проблемах і зменшити свою участь у міжнародних справах.
- Підтримка прокремлівських ультраправих партій на виборах до Європейського парламенту: підтримка РФ ультраправих партій, які симпатизують Кремлю, з метою збільшити їхній вплив у Європейському парламенті та послабити єдність ЄС.
- Делегітимізація західних цінностей через акцентування на подвійних стандартах: пропаганда намагається підкреслити нібито подвійні стандарти Заходу щодо різних конфліктів, наприклад, війни на Близькому Сході, щоб підірвати довіру до західних цінностей і інституцій.

У зовнішньополітичному контексті пропаганду можна розділити на два види: видиму та приховану. До видимої, можна віднести офіційну пропаганду, яку поширюють високопосадовці, такі як Володимир Путін та Сергій Лавров, а також інші керівники різних державних установ. Окрім того, російські ЗМІ, військові кореспонденти, культурні та освітні установи по всьому світу активно підтримують та поширюють наративи, що, у свою чергу, вигідні Кремлю. Для прихованої пропаганди характерне дещо складніше наповнення, яке включає маріонеткові організації та політиків з ультраправого та ультралівого спектру в країнах ЄС. Наприклад:

- Німеччина: AfD (Альтернатива для Німеччини);
- Австрія: FPÖ (Австрійська партія свободи);
- Греція: Chrysi Avgi (Золота Зоря) та Syriza;
- Угорщина: Jobbik;

- Франція: Front National (Національний Фронт);
- Італія: Lega Nord (Північна Ліга).

Окрім політичних партій, до прихованої пропаганди залучені окремі впливові особи, які активно просувають проросійські наративи. Важливу роль у цьому процесі відіграють соціальні мережі, де використовуються тролі та боти для поширення дезінформації та маніпуляції громадською думкою.

Також можна визначити «м'якою силою» дії Кремля за кордоном, які, перш за все, спрямовані на створення та поширення фейкових новин.

Розглянемо приклади [28]:

- Російський центр науки і культури («Російський дім»): проводить культурні програми та курси російської мови по всьому світу. Через подібні заходи росія поширює свої наративи та впливає на громадську думку за кордоном.
- Навчання для поліцейських у Відні: координаційна рада організації російських співвітчизників (КСОРС) організувала навчання для віденських поліцейських, де учасники очікували отримати інформацію про Україну, але замість цього їм розповідали, що Україна, як держава, не існує, попереджали про небезпеку іммігрантів-нацистів і радили ретельно перевіряти прибулих, до того ж російське вторгнення в Україну називали превентивним заходом проти НАТО.
- Освітня організація «Русский мир»: присутня в різних країнах Європи, поширюючи проросійські наративи.
- Російська православна церква: має 400 організацій в Європі, також сприяє поширенню світогляду російського режиму.

Крім політичних партій, таких, як «Альтернатива для Німеччини» (AfD), яка є однією з найбільших проросійських партій у Євросоюзі і політиків, підтримку кремлівській пропаганді надають і інші актори за межами росії. До прикладу, Anti-Spiegel (німецький блог, який публікує багато фейкових новин про Україну, політику США та Європейського

Союзу), також інститути та аналітичні центри (у різних країнах Європи діють організації, які працюють на Кремль, створюючи дезінформацію, звіти та фейкові опитування). Інформація, яку ці організації публікують, потім розповсюджується європейськими ЗМІ, посилюючи вплив російської пропаганди і допомагаючи Кремлю досягати своїх геополітичних цілей [15].

Важливо зазначити, що для Кремля інформаційна війна проти Заходу є ключовою. Путін розраховує, що якщо йому вдасться підірвати підтримку України з боку західних країн, то Київ залишиться без необхідної зброї та ресурсів для продовження боротьби. Тому війна за громадську думку на Заході є такою ж важливою, як і бойові дії в Україні. Та незважаючи на поширення російських наративів у західних дебатах, уряди та громадськість Заходу майже не обговорюють, як покласти край інформаційній війні росії. Багато хто на Заході боїться, що втручання в Інтернет може обмежити свободу слова. Вони не бачать концептуального зв'язку між інформаційною війною та військовою війною і відмовляються визнавати, що Захід уже воює з росією, навіть якщо ця війна не є військовою. Прикладом може слугувати Велика Британія, коли уряд спочатку перешкоджав публікації звіту про російське втручання у британську політику. Та коли звіт було оприлюднено, реакція на результати була мінімальною. У той час США, де адміністрація Байдена мінімалізує зусилля щодо протистояння російській дезінформації. Після хвилі критики Міністерство внутрішньої безпеки закрило Раду з управління дезінформацією у серпні 2022 року, незважаючи на безпрецедентну хвилю провоєнної та антиукраїнської пропаганди в соціальних мережах. Державний департамент США надає формальне фінансування невеликим неурядовим організаціям для перевірки фактів та відстеження дезінформації, що є лише краплею в морі порівняно з масштабом проблеми. Тож ці факти свідчать про те, що сьогодні західні уряди сприймають російські інформаційні кампанії менш серйозно, ніж у минулому, що є серйозною проблемою в умовах тривалої інформаційної війни [26].

До того ж, на третьому році російської спроби завоювати Україну стає очевидним, що інформаційна війна Кремля повністю інтегрована у військову стратегію. Росія проводить дезінформаційні кампанії, щоб посіяти недовіру серед українців до їхнього політичного та військового керівництва. Це робиться для того, щоб знизити моральний дух населення та військових і, відповідно, послабити внутрішню стійкість країни, що підриває національну безпеку України. Аналізуючи історичні процеси російської агресії, ми спостерігаємо явні свідчення використання інформаційних методів, як базових аспектів, серед них пропаганда, дезінформація та фейки. Розглядаючи ці методи у межах російсько-українського конфлікту, ми бачимо активне залучення росією широкого спектру інформаційних дій під час введення її гібридної війни. Від початку війни РФ проти України у 2014 році, різноманітні засоби гібридної агресії, від проведення фейкових референдумів на окупованих територіях до фінансових маніпуляцій, стали її ключовими елементами.

Сконцентруймо увагу на вже згаданій доктрині Герасимова, яка продовжує діяти, причому зі неабиякою успішністю. Ми не маємо нехтувати тим фактом, що російська армія активно продовжує впливати на український інформаційний простір, використовуючи різноманітні методи. Доцільним прикладом може бути початок березня 2022 року, коли російські сили впровадили кампанію атак, націлену на телекомунікаційну інфраструктуру задля порушення телевізійного мовлення по всій Україні. Як наслідок, кампанія атак не стала успішною, натомість трагічні наслідки для українців відчувались після удару по Бабиному Яру. Восени 2022 року, коли територію Харківщини «чистили» від російської армії, було знайдено пропагандистку літературу, зокрема газети, зі доволі агресивним контекстом. Вважається, що зміст згаданої літератури був сформований політтехнологами, проте друкувались на обладнанні підрозділів інформаційно-психологічних операцій армії РФ. До прикладу, використовувалися польові друкарні типів БПК-63МКЛ, АТОФ-97 та ПЦТ-07 (остання – на цифровій основі), які

стандартно мають у російській армії. Також варто відзначити, що армія РФ широко використовує «звукопередавальні станції» на базі БТР-80 та бронемашин «Тигр», їхня мета – через потужні гучномовці транслювати пропагандистський текст і впливати на моральний дух наших військових [3].

Пропаганда Росії проти України, яка базується на дезінформації та маніпуляціях, створює складні виклики для українського суспільства та уряду. Подібні пропагандистські кампанії мають на меті впливати на громадську думку, поглиблювати розколи, а також створювати негативний імідж України в очах міжнародної спільноти. В свою чергу, у відповідь на ці виклики, Україна розробляє інформаційні стратегії, спрямовані на протидію російській пропаганді та викриття її маніпуляцій перед світовим співтовариством. У зв'язку зі зростанням напруженості в українському суспільстві під час агресії РФ проти України виникає необхідність дослідження впливу пропаганди на політичну ситуацію в країні. Одним із ключових аспектів є поляризація суспільства, яка може призвести до серйозних наслідків для національної безпеки. Розглянемо основні аспекти, у яких виявляється поляризація українського суспільства в умовах агресії РФ проти України.

Почнемо зі очевидних елементів – медіа та інформаційний простір. Пропагандистські ЗМІ та соціальні мережі поширюють антиукраїнську риторику та маніпулюють інформацією з метою підірвати довіру до українських інституцій та лідерів. Тож російські телеканали активно пропагують негативний зворотний зв'язок про події в Україні. До прикладу, на тимчасово окупованих територіях України російські загарбники масово блокують трансляцію українських медіа, насаджуючи в інформаційному просторі «російський світ». Наразі росіяни встановили вже понад 18 тисяч відповідних пристроїв у тимчасово підконтрольних їм громадах Херсонської області. У Донецькому регіоні проводиться перехід на програмне забезпечення та комунікаційні послуги роботи окупаційних адміністрацій. Йдеться, зокрема, про Автоматизоване робоче місце

держслужбовця та про федеральну платформу Держвеб. Також окупанти розширюють мережу покриття російського мобільного зв'язку: «у 2023-24 роках на Донеччині встановили понад 700 базових станцій, а на Херсонщині – понад 200, що становить понад 85% всього мобільного покриття у захопленому регіоні», – зазначили співробітники української розвідки [67].

Наступним аспектом є соціальні групи та конфлікти. Антиукраїнська пропаганда може підкріплювати конфлікти між різними етнічними групами або між україномовним та російськомовним населенням. Прикладом є поширена думка, що російськомовні українці створюють «можливість» для президента рф використовувати аргумент про «захист російськомовного населення» в Україні як привід для своєї так званої «спеціальної військової операції». Також тут варто згадати інтерв'ю у лютому цього року, коли російський керівник, ставлячи під сумнів легітимність незалежної української державності, сказав Такеру Карлсону, що, начебто, на момент розпаду СРСР 90 відсотків населення України говорило російською. Згадаймо російський міф щодо Майдану та втечу Януковича як небезпеку для росіян та російськомовних в Україні, внаслідок чого необхідна була анексія Криму та спроба творення «новоросії». Зазначимо також думку українського письменника А. Кокотюха: «якби не було фактору російської мови, Путін як агресор придумав би щось інше. Так, російська мова дала привід, і Путін як агресор прикривається захистом російськомовних. Але якби цього не було, він знайшов би будь-яку іншу причину для нападу» [61]. Якщо ми говоримо про роль пропаганди у конфліктах між етнічними групами, то простежуються спроби розпалення міжнаціональних конфліктів: знищуються польські та єврейські місця пам'яті, підпалюються офіси угорської меншини на Закарпатті. Тож ми бачимо бажання Кремля втілити стереотип щодо українців в образі затятих нацистів та антисемітів.

Розглянемо аспект політичної нестабільності. Пропаганда може поглибити політичну нестабільність шляхом зміцнення антиукраїнських настроїв та підірвати довіру до уряду, що, як наслідок, може призвести до

загострення протистоянь між політичними партіями та зниження ефективності управління країною в умовах кризи. До прикладу, РФ має за мету зобразити Україну як державу, яка нездатна здійснювати контроль та є сумнівним партнером у будь-яких сферах співпраці, більш того, вона оточена корупційним брудом, хаосом та беззаконням. Від 2014 року, події на Донбасі були названі громадянською війною, яка відображала внутрішній конфлікт України. Також не варто забувати про «sockpuppet», тобто про боти, які об'єднуються у так звані «ботоферми», метою яких є створення соціальних мережах профайлів вигаданих людей, які нібито мають власну думку та погляди й діляться ними. У нашому випадку, боти, котрі намагаються негативно вплинути на ситуацію в Україні. На сьогодні, основною ціллю є поширення наративів і меседжів переважно через Facebook, Twitter, Youtube, Telegram та Viber. Сьогодні агітпроп продовжує використовувати цей метод, розганяючи відверто абсурдні меседжі, особливо для висвітлення тематики війни – «Українські солдати – генетично модифіковані», «в Україні знаходяться секретні біолабораторії США», «у цих біолабораторіях виводять птахів, заражених вірусом, що вбиває лише росіян», так і більш тонкі – зазвичай пов'язані із загрозою атак на певні міста або з поширенням «зради» щодо того, що Україну нібито «зливає» власна влада»[10].

Отже, наразі у сучасному світі ми можемо спостерігати зростання ролі невійськових методів досягнення цілей у будь-яких сферах діяльності, у нашому випадку – політичних, які вважаються, певною мірою, ефективнішими за використання зброї. Подібні методи включають в себе різноманітні форми впливу, від пропаганди до дезінформації та маніпуляцій. Відома доктрина Герасимова, розроблена російським воєначальником В. Герасимовим, визначає нову філософію ведення партизанської війни, для якої характерні різноманітні засоби щодо здійснення впливу на громадян іншої країни, що, в свою чергу, призводить до відчутного розділення думок, внутрішніх конфліктів та підриву довіри до державних інституцій. Як ми

можемо підсумувати, пропаганда та дезінформація стали ключовими елементами гібридної війни, що веде російська федерація проти України. Протистояння цим методам вимагає розробки ефективних інформаційних стратегій та викриття маніпуляцій перед міжнародною спільнотою. Загалом, аналізуючи сучасні процеси війни та агресії, можна зробити висновок, що невійськові методи стають все більш важливими в досягненні стратегічних цілей, а пропаганда та дезінформація відіграють ключову роль у цих процесах. Для ефективного протидії цим методам необхідно розробляти комплексні стратегії та підходи, які враховують широкий спектр викликів, що постають передусім перед українським суспільством.

2.2. Аналіз засобів пропаганди рф спрямованих проти України у країнах Європи.

Для аналізу ми обрали один з інструментів російської пропаганди – ЗМІ. За допомогою незалежної аналітичної платформи «Вокс Україна» [37] ми визначили у яких країнах Європи найбільш ефективніше просувається російська пропаганда через засоби масової комунікації. За даними звіту, розглянемо контент-аналіз поширених проросійських ЗМІ Польщі, Німеччини та Італії. Для аналізу було обрано поширений нарратив під назвою «Надання озброєння Україні країнами Заходу, який, у свою чергу, був розділений на 11 підтем:

- Поставки зброї Україні продовжують конфлікт;
- Європейці відмовляються надавати зброю Україні;
- Зброя від західних країн неефективна для України;
- Україна торгує зброєю, отриманою від західних союзників;
- Російські війська легко нейтралізують західну зброю в Україні;
- Відправка уранових боєприпасів несе загрозу;
- Захід несе відповідальність за жертви через поставки зброї;
- Західні озброєння не доходять до бойових позицій;
- Західні країни постачають зброю Україні заради прибутку;

- Конфлікт в Україні показує перевагу російського озброєння;
- Україна отримує від Заходу неконкурентоспроможну зброю.

Нами був обраний наратив щодо надання озброєння Україні країнами Заходу з кількох ключових причин. По-перше, це актуальність, адже постачання озброєння є однією з найважливіших і найактуальніших тем у контексті війни в Україні. Це питання активно обговорюється на міжнародній арені і має значний вплив на хід конфлікту. По-друге, пропаганда рф активно використовує тему озброєння, щоб маніпулювати громадською думкою у різних країнах. Розуміння того, як ця тема використовується в пропагандистських цілях, дозволяє краще протистояти дезінформації. Варто також згадати про обширність теми озброєння, адже ця тема охоплює багато різних аспектів, таких як ефективність зброї, її вплив на тривалість конфлікту, відповідальність за жертви, фінансові інтереси та безпекові загрози, що, у свою чергу, дозволяє аналізувати різноманітні підходи і тактики, які використовуються росією для дезінформації. Важливість згаданої теми полягає також у тому, що постачання озброєння Україні є важливим фактором у геополітичній грі між Заходом та росією, тому ми можемо спостерігати надання негативних рис та спотворення іміджу країнам-союзникам України. Тож аналіз цієї теми допомагає зрозуміти ширший контекст міжнародних відносин і стратегічних інтересів різних сторін.

Таблиця №5. Загальна статистика просування пропаганди рф щодо України у Польщі, Німеччині та Італії у період з жовтня 2022 р. по вересень 2023 р. за даними незалежної аналітичної платформи «Вокс Україна».

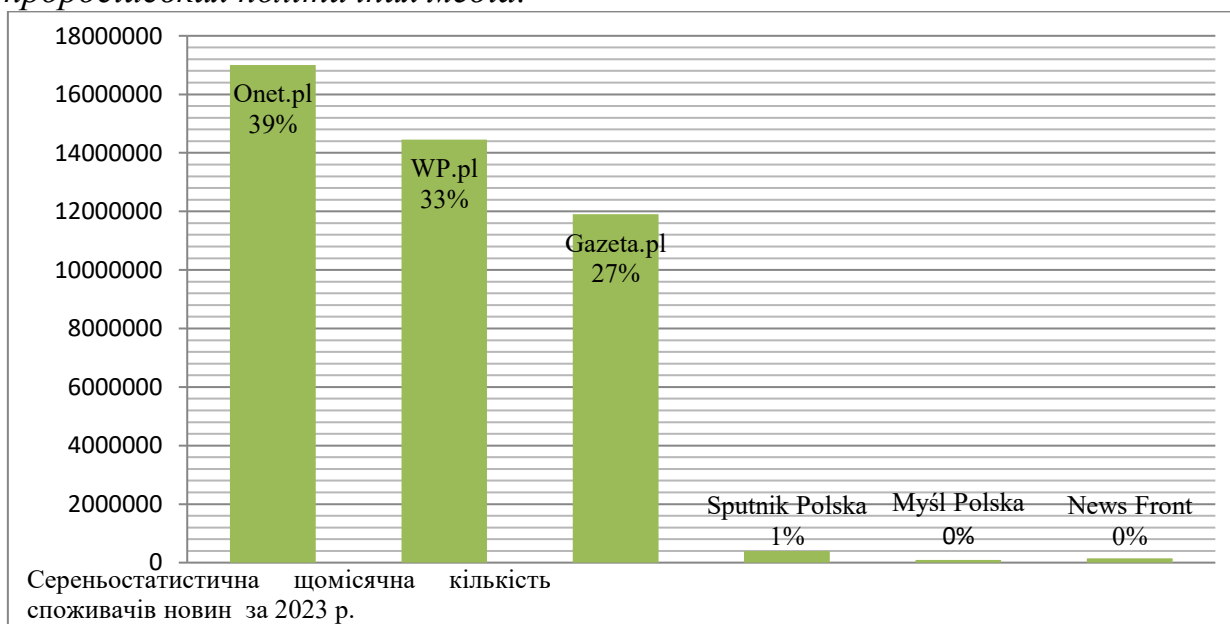
Країна	Наратив	Кількість фейків за тематикою наративу	Кількість публікацій	ЗМІ

Німеччина	Надання озброєння Україні країнами Заходу.	9	114	News Front, RT DE, SNA News, Antirieg [37].
Польща	Надання озброєння Україні країнами Заходу.	10	159	Sputnik Polska, Bumerang Polski, Myśl Polska, Bibula, News Front, Niezależny Dziennik Polityczny, Wolne Media, NEon24, Wolne Media, Geopolitica.ru [37].
Італія	Надання озброєння Україні країнами Заходу.	10	123	Controinformazione, Piccole Note, La voce Delle Voci, VP News, FarodiRoma, Sputnik Italia, Il Corriere Nazionale, Avvenire, Come Don Chisciotte, FarodiRoma, Occhi Sul Mondo, Database Italia, MAG 24, Database Italia, Notizie Geopolitiche, Greenpass.news [37].

Дані таблиці №7, яка містить загальну статистику просування російської пропаганди щодо України у Польщі, Німеччині та Італії за період

з жовтня 2022 року по вересень 2023 року, показують використання різних засобів масової інформації, які є інструментом пропаганди, для поширення дезінформації. Важливо також відзначити, що нами проаналізовано лише один наратив, але згадані ЗМІ використовують необмежену кількість багатьох інших проросійських наративів. Це наочно демонструє, як рф використовує медійні ресурси для впливу на громадську думку та створення негативного іміджу України. За даними таблиці ми можемо визначити, що пропаганда рф активно просувається у обраних країнах: найбільша кількість публікацій у Польщі (159), потім в Італії (123) та Німеччині (114). Тож пропаганда рф є інтенсивною у всіх трьох країнах, з трохи більшим акцентом на Польщу, що може бути пов'язано з географічною близькістю та історичними зв'язками. У Польщі та Італії є більша кількість та різноманітність ЗМІ, що поширюють проросійські наративи, ніж у Німеччині, що свідчить про більш децентралізовану та розгалужену мережу.

Графік №1. Середньостатистичне щомісячне охоплення аудиторії польських ЗМІ за 2023 рік: порівняння найпоширеніших антиросійських та проросійських політичних медіа.

Аналізуючи дані за графіком №1, можемо визначити, що, за щомісячним охопленням аудиторії, зі значною перевагою, лідерами залишаються антиросійські ЗМІ (Onet.pl, WP.pl, Gazeta.pl). Проте не варто

недооцінювати вплив російської пропаганди, адже, незважаючи на низький відсоток охоплення аудиторії польськими проросійськими ЗМІ (Sputnik Polska, Myśl Polska, News Front), залишається ряд інших засобів та інструментів пропаганди рф.

Визначимо висновки щодо наслідків поширення вище згаданого нарративу для національної безпеки України. По-перше, це дискредитація України, адже поширення фейків про неефективність та незаконний обіг західної зброї підриває міжнародну підтримку України, що може призвести до зменшення обсягів допомоги. По-друге, обсяги поширення дезінформації відображають вплив на громадську думку, що формує негативний імідж України серед населення західних країн, що також може вплинути на рішення урядів цих країн щодо продовження військової підтримки. Пропаганда передусім спрямована на створення розколу між Україною та її західними союзниками. Ще одним найважливішим, на нашу думку, наслідком є внутрішня дестабілізація, адже поширення фейкових новин всередині України викликає недовіру до влади і військового керівництва, що негативно впливає на моральний дух населення і військових. Окрім того, пропагандистські нарративи часто сприяють виправданню подальшої агресії та військових дій з боку росії, що загрожує посиленням конфлікту. Тож це підтверджує, що систематична протидія дезінформації та підвищення обізнаності про реальну ситуацію в Україні є критично важливими для збереження суверенітету та стабільності країни.

3.3. Заходи України щодо протидії російській пропаганді.

Проблема протидії російській пропаганді завжди була актуальною для України, але після Революції Гідності та анексії Криму її роль значно зросла. Першими заходами в цьому напрямі стали заборона використання низки проросійських соціальних мереж на території України, блокування певних пропагандистських сайтів та збільшення обсягу українського контенту в медіа. У 2015 році були ухвалені закони про декомунізацію, які передбачали

відмову від спадщини СРСР та сфальсифікованого комуністичною партією бачення української історії [46]. Згодом в Україні було впроваджено нові методи контрпропаганди. Науковці вказують, що як пропаганда, так і контрпропаганда є інструментами інформаційно-психологічних війн, які виникають через конфлікт інтересів та здійснюються через навмисний вплив на свідомість противника з метою його когнітивного придушення або підпорядкування, а також через заходи інформаційно-психологічного захисту від такого впливу [46]. Тож розглянемо вже існуючі засоби захисту від інформаційного впливу та можливі заходи протидії пропаганді рф.

Для початку необхідно визначити навмисну дезінформацію як окремий вид злочину зі відповідною кримінальною відповідальністю. Від 22 травня 2022 року було ухвалено Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [49]. Суть закону полягає в протидії впливу російської пропаганди на інформаційний простір України, забороняючи пресі, телебаченню та радіо виправдовувати, визнавати правомірною чи заперечувати збройну агресію рф проти України у 2014 році. Від 3 березня 2022 року внесено зміни до Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність за виправдання, визнання правомірною чи заперечення збройної агресії рф проти України, що розпочалася у 2014 році, до того ж позиціонування її як внутрішнього громадянського конфлікту, а також глорифікації осіб, які здійснювали збройну агресію. (ст. 436-2 КК України) [60]. Важливо також згадати інституційні заходи щодо протидії пропаганди. У 2021 році були засновані нові структури для боротьби з пропагандою, зокрема Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційній політиці та Центр протидії дезінформації при РНБО України. Згідно з Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 введено в дію Рішення РНБО України від 15

жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» [58]. Та лиш у 2022 році під час активних воєнних дій РФ на території України, відбулось остаточне зупинення трансляції російських ЗМІ на території України. Також варто згадати проект під «Мрія» – це ініціатива, яка об'єднує зусилля волонтерів та департаменту Кіберполіції України у боротьбі проти російської пропаганди та дезінформації. Проект було запущено у 2022 році, на початку російського вторгнення в Україну. Важливо також звернути увагу на ряд заходів, які спрямовані на розробку відповідної системи, яка має характер передчасного виявлення та запобігання державою загрозам в інформаційному просторі, до прикладу, організація просвітницької кампанії з медіаграмотності зі такими важливими аспектами, як критичне мислення, вміння аналізувати отриману інформацію, виявлення фейкових джерел та визначення різноманітних маніпуляцій.

Отже, зважаючи на важливість проблеми пропаганди в Україні, уряд та суспільство вживають широкого спектру заходів для протидії цьому явищу. Зокрема, в останні роки було прийнято ряд законів та створено спеціалізовані органи, крім того, у 2020 році українські активісти, відомі як «ельфи», взяли на себе завдання боротьби з російськими троями та пропагандистськими кампаніями. На сьогодні, цей рух, що об'єднує людей з різним досвідом та професіями, відіграє важливу роль у захисті від маніпуляцій та інформаційної залежності. Заборона російських ЗМІ на території України та законодавчі ініціативи є ще одним кроком у зміцненні інформаційної безпеки країни. Важливо продовжувати розвивати та вдосконалювати стратегії протидії пропаганді для забезпечення інформаційної свободи та об'єктивності в українському суспільстві.

РОЗДІЛ 4. Практичні аспекти протидії пропаганді

4.1. Законодавчі заходи та міжнародне співробітництво у боротьбі з пропагандою.

Питання боротьби зі пропагандою сьогодні стає все більш актуальне, що зумовлює необхідність пошуку та вдосконалення механізмів протидії. І хоча пропаганда існувала завжди, а суспільство вже давно шукає способи протидії їй як на міжнародному, так і на національному рівнях, практика показує, що заходи протидії часто впроваджуються лише після того, як пропаганда досягла певних успіхів, спричинивши суспільно небезпечні дії. Відповідно, ефективні механізми виявлення та протидії пропаганді на ранніх етапах могли б запобігти багатьом негативним наслідкам і врятувати життя. До прикладу, після анексії Криму та окупації частини Донецької та Луганської областей росією у 2014 році, ЄС почав активно шукати ефективні способи протидії російській пропаганді, яка стала важливим елементом гібридної війни. Однак, боротьба з інформаційними загрозами повинна враховувати базові цінності ліберальної демократії, такі як свобода слова і плюралізм думок. Тож, на відміну від реакції на воєнну агресію РФ у 2014 році, коли ЄС, США та Україна запровадили санкції, введення прямих обмежень на діяльність окремих медіа у відповідь на інформаційну агресію не стало головним інструментом серед країн ЄС. Це призвело до того, що пропаганда продовжувала поширюватися, а режим – активно діяти. Тому боротьба з пропагандою є складною і багатогранною проблемою, яка потребує комплексного підходу, включаючи вчасні та постійні законодавчі заходи та міжнародне співробітництво. Тож Україна, яка стикається з численними викликами у цій сфері, може використовувати різні стратегії та досвід інших країн для ефективної протидії.

Одним з важливих аспектів є розробка та впровадження законів проти дезінформації. Доречним прикладом може слугувати увалення законів Францією у 2018 році, спрямованих на боротьбу зі фейковими новинами під

час виборів, які надавали можливість кандидатам і партіям звертатися до суду задля видалення неправдивої інформації, яка поширюється під час виборчих кампаній. Тому Україна могла б розробити та ухвалити подібні закони, що захищатимуть інформаційний простір особливо під час виборчих процесів та інших важливих подій.

Наступним аспектом є посилення контролю та регулювання соціальних мереж. До прикладу, Німеччина прийняла Закон про виконання мережевих законів (NetzDG), який зобов'язує соціальні платформи швидко видаляти незаконний контент, включаючи мову ворожнечі та дезінформацію. Подібні механізми були б корисні для запровадження в Україні, що забезпечило б швидке реагування на проросійський контент у соціальних мережах, зокрема шляхом накладання штрафів за невиконання вимог.

Законодавчий захід щодо протидії російській пропаганді шляхом реформи органу України в галузі телерадіомовлення. До прикладу, Велика Британія має незалежний регуляторний орган Ofcom, який здійснює контроль за медіа та комунікаціями, забезпечуючи дотримання стандартів чесності та об'єктивності. В свою чергу, Україна могла б підсилити роль Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, надавши їй більше повноважень для боротьби з пропагандою та дезінформацією.

Розглянемо можливості міжнародного співробітництва задля протидії пропаганді рф. Варто покращити співпрацю з міжнародними організаціями: Європейський Союз активно працює над протидією дезінформації через ініціативи, такі як East StratCom Task Force, яка займається виявленням російської дезінформації. Розширення співпраці України з ЄС та іншими міжнародними організаціями, використовуючи їхні ресурси та експертизу, надало б можливість більш ефективної боротьби зі пропагандою.

Важливим аспектом також є участь України у міжнародних коаліціях. Однією з них є Глобальна коаліція по боротьбі з дезінформацією в інтернеті (GDCDE), яка об'єднує уряди, приватний сектор та громадянське суспільство для спільної роботи над виявленням та протидією дезінформації. Окрім того

Україна могла б ініціювати створення регіональних об'єднань для посилення боротьби з пропагандою на міжнародному рівні.

Отже, проаналізувавши можливі законодавчі заходи та міжнародне співробітництво щодо протидії російській пропаганді, ми можемо визначити, що для ефективної боротьби з пропагандою Україна повинна впроваджувати комплексні законодавчі заходи та активно співпрацювати з міжнародними партнерами, що включає розробку та реалізацію законів, які регулюють інформаційний простір, співпрацю з міжнародними організаціями та коаліціями, а також обмін досвідом та технологіями з країнами, які мають успішні практики в цій сфері. Згадані вище заходи сприятимуть створенню стійкого інформаційного середовища, що зможе ефективно протидіяти пропаганді та дезінформації, що є ключовим елементом для збереження національної безпеки та суверенітету країни.

4.2. Розвиток медіаграмотності як засіб протидії пропаганді.

У сучасному світі, де інформація поширюється зі значною швидкістю, важливо розвивати вміння аналізувати та критично сприймати медіа-контент. Це необхідно для розуміння, коли офіційні джерела надають неупереджену інформацію, а коли вони можуть бути упередженими або помилковими. Зважаючи на те, що медіа залишаються важливим інструментом для впливу на суспільну думку, вони можуть як поширювати корисні знання, так і маніпулювати фактами. Тому вміння аналізувати інформацію і розпізнавати маніпуляції стає критично важливим для кожного. Зважаючи на визначену вище загрозу для національної безпеки держави, передусім України, поляризацію суспільства внаслідок впливу російської пропаганди, медіаграмотність стає невід'ємною складовою протидії цій пропаганді. Підвищення медіаграмотності серед людей означає навчання їх навичкам критичного аналізу медіа-контенту та розуміння процесів, які призводять до створення новин, що допомагає людям розпізнавати передусім політичну

пропаганду. Наприклад, перевірка фактів та позначення недостовірних статей чи публікацій у соціальних мережах може підвищити обізнаність про джерела інформації та їхню достовірність. Запобігання впливу пропаганди та інформаційних війн може бути досягнуте шляхом належної медіаграмотності, що допомагає розпізнавати та опиратися маніпулятивним технікам інформаційного впливу. До того ж, це передбачає розвиток критичного мислення, що дозволяє об'єктивно аналізувати інформацію та критично оцінювати її джерела, задля уникнення неправдивих або спотворених даних. Розглянувши підхід до протидії пропаганді через медіаграмотність, перейдемо до SWOT-аналізу, щоб визначити його переваги, недоліки, можливості та загрози.

Таблиця №6. SWOT-аналіз медіаграмотності в Україні.

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - різноманітність моделей медіаосвіти: поєднання різних підходів до медіаосвіти (канадської, французької, американської, англійської); -висока зацікавленість суспільства; -активна участь як громадських, так і міжнародних організацій; -підвищення обізнаності на міжнародному рівні; -освітні ініціативи та розслідування дезінформаційних кампаній; -наявність новітніх онлайн-технологій; -проведення контрпропагандистських профілактичних заходів серед населення України; -досвід протидії дезінформації: діяльність Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, який розробляє стратегії 	<ul style="list-style-type: none"> -недостатня інтеграція в освітню систему; -обмежені ресурси; -відсутність конкретних дій та стратегій.

боротьби з дезінформацією.	
Можливості	Загрози
-зростаючий інтерес до онлайн-освіти; -підтримка держави; -міжнародний досвід; -співпраця з медіа; -використання нових методів у медіаосвіті; -наявність високоякісних та незалежних ЗМІ.	- психологічні упередження; -часовий ресурс: -обмеження свободи слова; -інформаційні атаки; -політичний вплив; -технологічні виклики; -відсутність контролю інформаційного простору;

Проаналізувавши слабкі, сильні сторони медіаграмотності в Україні і, відповідно, загрози та можливості, ми можемо визначити, що українська медіаосвіта, незважаючи на низький рівень розвитку медіаграмотності серед населення, має значний потенціал для покращення ситуації. Поєднання різних моделей медіаосвіти дозволяє адаптувати навчальні програми під потреби різних груп. Активна участь міжнародних організацій також має вагомий вплив на розвиток медіаграмотності: наприкінці лютого 2023 року у РНБО України відбулась зустріч зі делегацією Європарламенту, де було обговорено співпраця у сфері протидії ворожій пропаганді та дезінформації. Сюди також можна віднести програму «U-Media» від USAID, яка фінансує різні ініціативи з підвищення медіаграмотності та протидії дезінформації в Україні. Варто згадати про ініціативи громадських організацій, прикладом є проект «StopFake», який займається виявленням та спростуванням фейкових новин, активно працює з населенням та медіа. Сильною стороною також є бажання українських громадян самотужки «почистити» власний інформаційний простір, що відображається у зростаючій популярності освітніх ініціатив, таких як проект «Медіаграмотність для всіх» від ГО «Інтерньюз-Україна», який проводить тренінги та вебінари з медіаграмотності. Окрім того, підвищення обізнаності на міжнародному

рівні, що є також аспектом сильної сторони медіаграмотності України, дозволяє українцям отримувати доступ до більш повної та об'єктивної інформації про різні дезінформаційні кампанії шляхом проведення спільних міжнародних розслідувань. Також варто згадати про новітні технології, адже за допомогою систем оцінки, таких як «eGLYPH», оцінюється якість та достовірність новинних джерел через алгоритмічні методи, що є корисним інструментом для громадськості. Не менш важливим аспектом, є проведення контрпропагандистських профілактичних заходів серед населення України, що формує критичне мислення.

Проте слабкі сторони відображаються передусім у недостатньому залученню Міністерства освіти щодо організації заходів з медіаосвіти, які здійснюються лише завдяки зусиллям наукових, експертних установ та ентузіазму викладачів освітніх закладів, адже відсутні курси зі медіаграмотності у більшості шкіл та університетах. Тобто відсутня зовнішня підтримка у впровадженні медіаосвіти, яка необхідна не тільки здобувачам освіти, а й батькам. Відповідно до мінімальної участі Міністерства освіти у питанні медіаосвіти, обмежені ресурси є ще однією фундаментальною проблемою у поширенні медіаграмотності. Незважаючи на ряд прийнятих законів та створення спеціалізованих органів, конкретні дії та стратегії з боку уряду – відсутні. На нашу думку, для ефективного захисту українського інформаційного простору необхідне залучення науково-дослідницьких установ, які виявлятимуть підтримку державним органам у науково-аналітичній та експертній сферах, та, як результат, активна співпраця у реалізації державної політики протидії дезінформації. Важливим аспектом також є адаптація створених механізмів до змін у медіапросторі, що підтверджує необхідність постійного вдосконалення. Необхідно проводити постійну просвітницьку роботу серед населення щодо висвітлення теми російської пропаганди та захисту від дезінформації. Окрім того, виключно співпраця органів державної влади та громадян України може призвести до

ефективних засобів, відповідно й результатів щодо боротьби зі російською пропагандою.

Можливості для розвитку медіаграмотності в Україні – необмежені, беручи до уваги розвиток новітніх технологій. Зважаючи на актуальність онлайн-освіти, цілком можливе використання таких платформ, як Prometheus або EdEra для запуску онлайн-курсів з медіаграмотності. Підтримка держави є важливою перспективою, яка відображається у інтеграції курсу з медіаграмотності в навчальні програми Міністерством освіти і науки України. Для подальшого розвитку медіаграмотності також слід враховувати міжнародний досвід, до прикладу використання методик з Фінляндії, де медіаграмотність є обов'язковою частиною навчальної програми. Наступною можливістю є колаборація з медіа, адже співпраця з національними телеканалами, такими як «UA: Перший» є доволі перспективна для проведення інформаційних кампаній про важливість медіаграмотності. Важливим аспектом залишається забезпечення якісних та незалежних ЗМІ, які відіграють ключову роль у розвитку медіаграмотності, створюючи середовище, де громадяни України отримуватимуть об'єктивну та достовірну інформацію, розвиваючи критичне мислення.

Не варто також недооцінювати загрози, які можуть виявлятися у психологічних упередженнях населення, яке, як правило, схильне сприймати інформацію, яка відповідає лише його інтересам та переконанням, відповідно, знецінюючи існування протилежної думки, внаслідок чого надійні джерела будуть не в пріоритеті та ефективність зусиль з підвищення медіа грамотності будуть мінімальними. Наступною загрозою є часовий ресурс, що виявляється у процесі навчання медіаграмотності та перевірки фактів, що потребує витрати часу і значних зусиль та може відлякати багатьох людей від систематичного підходу до споживання інформації. Не варто забувати про інформаційні атаки, адже масові дезінформаційні кампанії з боку росії, націлені передусім на створення паніки та недовіри серед населення. Також політичний вплив, який відображається у

використанні медіа виключно в політичних цілях, може призвести до зниження довіри до медіа взагалі. Варто згадати про швидкий розвиток новітній технологій, що може також мати негативні наслідки та слугувати загрозою, адже такі штучні інтелекти як «deepfake» значно ускладнюють процес виявлення фейкових новин. Відсутність контролю медіапростору є ще однією загрозою, до прикладу, під час конфлікту на сході України та анексії Криму росією, коли російські медіа та пропагандистські канали активно використовувались для поширення дезінформації, маніпуляцій та пропаганди, спрямованих на дестабілізацію ситуації та підрив довіри до українських інституцій.

Для підвищення медіаграмотності в Україні ми розробили SWOT-стратегію:

1. Використання сильних сторін для сприяння можливостей розвитку: поєднання таких вже існуючих проєктів як «Медіаграмотність для всіх» та «StopFake» зі створенням онлайн-курсів на платформах Prometheus або EdEra; залучення міжнародних організацій, такі як USAID, для фінансування інтеграції медіаграмотності в навчальні програми Міністерством освіти і науки України.

2. Використання сильних сторін для подолання загроз: використовувати досвід Центру стратегічних комунікацій для розробки методик виявлення та нейтралізації дезінформації в онлайн-просторі (можливе створення спеціальних розділів на поширених серед українського суспільства сайтах новин для спростування шейків); залучення міжнародних організацій для підвищення довіри до незалежних джерел інформації через проведення інформаційних кампаній. Наприклад, кампанія «Медіаграмотність важлива» за підтримки U-Media.

3. Використання можливостей для подолання слабких сторін: інтегрування медіаграмотності в освітню систему через підтримку уряду та використання міжнародного досвіду, наприклад, запозичення фінської моделі

навчання медіа грамотності; реалізація проекту «Медіаграмотність у навчальних закладах» Міністерством освіти і науки України.

4. Усунення слабких сторін та загроз: розроблення систематизованого підходу до медіаграмотності в школах та університетах задля підвищення рівня критичного мислення серед населення (введення обов'язкового курсу «Основи медіа грамотності»); забезпечення постійної підготовки викладачів з медіаграмотності для адаптації до будь-яких технологічних викликів шляхом проведення семінарів та тренінгів.

Отже, в умовах сьогодення, медіаграмотність і критичне мислення потребують особливої уваги, тому освіта у сфері медіаграмотності повинна стати невід'ємною частиною сучасної освітньої системи, що допоможе кожному розпізнавати маніпулятивні техніки та обман, з якими ми щодня стикаємося в інформаційному просторі. Як правило, зміцнення інформаційної стійкості суспільства є завданням не лише окремих осіб, але й усього суспільства. Окрім того, підвищення медіаграмотності є важливим кроком у боротьбі з політичною пропагандою. Це допомагає людям краще розуміти та аналізувати інформацію, яку вони споживають. Однак, для ефективної протидії пропаганді, потрібно враховувати людські упередження і психологічні фактори, а також розробляти збалансовані підходи, які внаслідок не обмежуватимуть свободу слова. Тож можна визначити, що комплексна стратегія, яка включає освітні програми, підтримку незалежних медіа та розвиток навичок критичного мислення, може бути цілком ефективною у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

«Одна з найжахливіших особливостей війни полягає в тому, що вся пропаганда війни, всі крики, брехня та ненависть незмінно походять від людей, які не борються», – Дж. Орвелл [47]. В умовах гібридної війни, де інформаційні атаки стали невід'ємною складовою конфлікту, питання захисту інформаційного простору набуває особливої актуальності. Пропаганда, що спрямована на підлив морального духу, сіяння паніки та створення соціальної напруги, стає небезпечним інструментом в руках агресора. Розглянувши ключові аспекти цієї проблеми, ми приходимо до висновків, які спрямовані на покращення протидії дезінформації та захисту національної безпеки України.

Визначивши історичні передумови формування поняття «пропаганда» та з'ясувавши її сутність, засоби та інструменти, ми дійшли висновку, що пропаганда є складним та багатогранним явищем, яке історично еволюціонувало і продовжує змінювати свою природу залежно від соціально-політичного контексту. Окрім того, розуміння розглянутих методів та технік пропаганди, які є традиційними або новітніми, допомагає критично оцінювати інформацію та розрізняти маніпулятивні прийоми від об'єктивних фактів.

Дослідивши взаємозв'язок між пропагандою та національною безпекою, ми визначили, що державам варто звертати увагу на зростання впливу іноземних ЗМІ в їхньому інформаційному просторі. Якщо суспільство значною мірою покладається на інформацію з джерел, що належать конкретній іноземній державі, це може бути приводом для занепокоєння. У таких випадках необхідно вжити заходів для встановлення балансу між національними та іноземними (незалежними) джерелами інформації. В Україні ця проблема стала особливо актуальною після Революції Гідності та анексії Криму, коли вплив російських ЗМІ значно зріс. Подібний дисбаланс

може призвести до маніпуляції громадською думкою та дестабілізації внутрішньої політичної ситуації.

На прикладі відносин між США та Китаєм, ми визначили, що глобальне протистояння між демократіями та автократіями відображається не лише у військово-політичних аспектах, а й у ідеологічній боротьбі. Тому недостатнє інвестування у протидію дезінформації загрожує національній безпеці та міжнародній стабільності, а ідеологічні протиріччя підштовхують країни до стратегічних змін у внутрішній політиці.

Проаналізувавши роль російської пропаганди в зовнішній політиці та її вплив на національну безпеку України методом контент-аналізу, було виявлено, що росія активно використовує інформаційні технології та гібридні інструменти для впливу на Україну та Захід. План «Майдан-3» включає деморалізацію українців, сіяння паніки та створення конфліктів. Росія продовжує застосовувати соціальні мережі та приховане втручання, щоб налаштувати населення України проти власного уряду. Розглянута доктрина Герасимова передбачає, що війна починається з інформаційного протистояння, а військова інтервенція відбувається на пізніших етапах, що підтверджує важливість розуміння інформаційних стратегій ворога та розробки ефективних механізмів протидії.

Тож вкрай важливо, щоб українське суспільство усвідомлювало, що росія активно працює в інформаційному просторі, адже російська пропаганда використовує соціальні мережі та інші платформи для поширення дезінформації та провокацій. Приклади минулих конфліктів, таких як анексія Криму та війна на Донбасі, показують, що інформаційна робота росії є ефективною та масштабною, тому українці мають бути готові до нових інформаційних атак та розуміти, що інформаційна війна є невід'ємною частиною сучасної гібридної війни. Росія, в свою чергу, буде використовувати вже існуючі точки розколу в українському суспільстві та розігрівати їх по максимуму. Проблеми, такі як корупція у владі, питання військової служби депутатів та інші внутрішні конфлікти, будуть

використовуватися для створення соціальної напруги. Це підкреслює важливість внутрішньої єдності та усвідомлення того, що багато з цих проблем можуть бути штучно «роздувані» ззовні для дестабілізації країни.

Визначивши практичні аспекти протидії пропаганді, зосереджуючись на медіаграмотності українського населення, шляхом SWOT-аналізу, було також виявлено, що протидія дезінформації не повинна плутатися з цензурою, яка є важливим аспектом у демократичних суспільствах. Свобода слова повинна бути захищена, але не за рахунок толерування систематичної дезінформації, тому пропаганда, яка спотворює події чи факти, повинна бути виявлена та припинена. Джерела, що систематично поширюють фейкові новини, мають бути заблоковані, особливо якщо це стосується зовнішньої пропаганди пропагандистських режимів. Заборона поширення фейків має розглядатися як захід інформаційної гігієни, а не як санкції проти режиму. Також з'являється необхідність встановлення чітких стандартів щодо модерації контенту, які дозволяють блокувати пропаганду та дезінформацію, але не реальні докази вчинених злочинів. Модерація повинна бути спрямована на збереження балансу між свободою вираження та захистом від шкідливих інформаційних впливів. Окрім того, заборона трансляції пропагандистських ЗМІ повинна відбуватися шляхом блокування супутникової ретрансляції та сторінок у соцмережах не тоді, коли злочини стають масовими та очевидними, а на ранніх етапах виявлення викривлення фактів. Такий підхід дозволить запобігти поширенню дезінформації ще до того, як вона завдасть значної шкоди суспільству. Раннє виявлення і блокування дезінформаційних джерел є ключовим для забезпечення інформаційної безпеки.

Важливим аспектом є усвідомлення того, що ефективна боротьба з пропагандою вимагає чіткого розмежування протидії дезінформації та цензури, адекватної модерації контенту в соціальних мережах, збалансування впливу національних та іноземних ЗМІ, а також проактивних заходів щодо блокування пропагандистських джерел. Реалізація цих кроків сприятиме

зміцненню інформаційної безпеки та захисту демократичних цінностей в Україні та інших демократичних суспільствах. Необхідно розуміти, що гібридна війна, включаючи інформаційне протистояння, є основним елементом сучасної військової стратегії росії та ефективна протидія цьому є критичною як для національної безпеки України, так і для світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bernays, E. L. (1928). Propaganda and Public Relations. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv7h0ts6>
2. Betterplace Lab. ["Wie verbreitet Russland Desinformation?"]. URL: <https://www.betterplace-lab.org/wie-verbreitet-russland-desinformation>
3. Borodina, O., & Nazarova, L. (2014). The Role of Propaganda and Disinformation in Hybrid Warfare. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep30746>
4. Britannica. (n.d.). Propaganda: Media of Propaganda. URL: <https://www.britannica.com/topic/propaganda/Media-of-propaganda>
5. Bundesregierung. (n.d.). Cybersicherheit & Desinformation. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/schwerpunkte/umgang-mit-desinformation/cybersicherheit-desinformation-1872752>
6. Bundeswehr. (n.d.). Desinformation. URL: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/cyberundinformationsraum/aktuelles/ueberblick-desinformation-irrefuehrende-information-5364564>
7. Bundeswehr. (n.d.). Hybrid Threats. URL: <https://www.bmvg.de/de/themen/sicherheitspolitik/hybride-bedrohungen>
8. Cooley, A., & Krasnoselskikh, S. (2023). The new propaganda: how China's security forces shape public opinion, national security issues, and beyond. Wilson Center. URL: <https://www.wilsoncenter.org/new-propaganda-how-chinas-security-forces-shape-public-opinion-national-security-issues-and-beyond>
9. Der Spiegel. ["Propaganda in der modernen Politik: Wir sind in einer neuen Ära der Propaganda."]. URL: <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/propaganda-in-der-modernen-politik-wir-sind-in-einer-neuen-aera-der-propaganda-a-30ce993b-6bf9-4a52-856b-9fc040934ec0>

10. Detector Media. Як російська пропаганда використовує ботів та тролів у соціальних мережах для досягнення власних цілей. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiiska-propahanda-vykorystovuie-botiv-ta-troliv-u-sotsialnykh-merezhakh-dlia-dosiahnennia-vlasnykh-tsilei>
11. Dyczok, M. (2018). The changing face of Russian propaganda. CORE. URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/197275075.pdf>
12. Ellul, J. (1965). Propaganda: The Formation of Men's Attitudes. Goodreads. URL: <https://www.goodreads.com/book/show/26892946-propaganda-communication-and-public-opinion>
13. Ellul, J. (1965). The Techniques of Propaganda. JSTOR. URL:<https://www.jstor.org/stable/j.ctv7h0ts6.8>
14. European Parliament. (2019). The Weaponisation of Information: Russia, Hybrid Warfare and the Baltic States. URL:[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IP_OL_STU\(2019\)608864\(SUM01\)_DE.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IP_OL_STU(2019)608864(SUM01)_DE.pdf)
15. Farooq, U. (2019). Russia's Information Warfare: How the Kremlin's Propaganda Machine Works. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2024/04/08/russia-propaganda-us-ukraine/>
16. Foreign Policy. ["Russia's Disinformation War Isn't Just a Hobby—It's a Military Doctrine."]. URL:<https://foreignpolicy.com/2024/03/09/russia-putin-disinformation-propaganda-hybrid-war/>
17. Global Times. ["Will the US respond to Russia's latest provocation in Black Sea?"]. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202309/1299139.shtml>
18. Herman, E. S., & Chomsky, N. (1988). Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv7h0ts6.20>
19. Institute for Strategic Dialogue. ["Two Years On: An Analysis of Russian State and Pro-Kremlin Information Warfare in the Context of the Invasion of

- Ukraine."]. URL: https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2024/02/Two-Years-on_ISD.pdf
20. Iordachi, C., & Preda, C. (2016). Between Propaganda and Public Diplomacy: Transnational Advocacy Networks and Romanian State Propaganda in Interwar Europe. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/26465253>
  21. Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (2006). Propaganda and Disinformation as a Security Threat: Definitions and Responses. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep26533>.
  22. Lasswell, H. D. (1938). Propaganda Techniques in World War I. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep03227>
  23. Lippmann, W. (1922). Public Opinion. JSTOR. URL: <https://doi.org/10.2307/1945515>
  24. Materie. ["17 Regeln der russischen Propaganda."]. URL: <https://materie.at/gb/17-regeln-der-russischen-propaganda/>
  25. McFarland, S. (n.d.). Political Warfare and Propaganda. Marine Corps University Press. URL: <https://www.usmcu.edu/Outreach/Marine-Corps-University-Press/MCU-Journal/JAMS-vol-12-no-1/Political-Warfare-and-Propaganda/>
  26. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. ["Russia's Information Campaign Against Ukraine."]. URL: https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/russian_information_campaign_public_12012016fin.pdf)
  27. Neue Zürcher Zeitung. ["Russophobia Is an Invention of Putin's Propaganda."]. URL: <https://www.nzz.ch/meinung/russophobie-ist-eine-erfindung-von-putins-propaganda-ld.1827163>
  28. Per Concordiam. ["Russian Propaganda and Disinformation."]. URL: <https://perconcordiam.com/russian-propaganda-and-disinformation/>
  29. ResearchGate. ["Russian Propaganda as an Instrument of Foreign Policy Strategy towards Ukraine."]. URL:

- https://www.researchgate.net/publication/329381252_Russian_propaganda_as_an_instrument_of_foreign_policy_strategy_towards_Ukraine
30. Ryabov, O., & Sukhorukov, A. (2022). Anti-ukrainian propaganda: typical features and concept. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/357036360_Antiukrainian_propaganda_typical_features_and_concept
  31. StopFake.org. (n.d.). URL:<http://StopFake.org>
  32. Texty.org.ua. [«Пропаганда китаю всюди: як Пекін змінює глобальний інформаційний простір»]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://texty.org.ua/fragments/110860/propahanda-kytayu-vsyudy-yak-pekin-zminyuye-hlobalnyj-informacijnyj-prostir/>
  33. TSN. (2022, April 16). Гітлерівська та путінська пропаганда: чи є між ними суттєва різниця? [Hitler and Putin propaganda: is there a significant difference between them?]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/gitlerivska-ta-putinska-propaganda-chi-ye-mizh-nimi-suttyeva-riznicya-2045482.html>
  34. Ukrinform. (2024). Доктрина Герасімова через призму сонячної Каталонії і не тільки. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3323136-doktrina-gerasimova-cerez-prizmu-sonacnoi-katalonii-i-ne-tilki-ii.html>
  35. University of Zurich. ["Putin's Propaganda."]. URL: <https://www.news.uzh.ch/de/articles/news/2023/Putins-Propaganda.html>
  36. Voice of America. ["How Russia's Disinformation Campaign Seeps into U.S. Views."]. URL: <https://www.voanews.com/a/how-russia-s-disinformation-campaign-seeps-into-us-views-/7566503.html>
  37. VoxUkraine. ["Russian Disinformation"]. URL: <https://russiandisinfo.voxukraine.org/report/2022-10-31>
  38. Ximera. (2022, жовтень). Gerasimov Doctrine. URL: <https://ximera.com.ua/2022/10/gerasimov-doctrine/>

39. Yurchenko, V. (2024, April 1). Вячеслав Юрченко: Загрози для національної безпеки України: аналіз сучасних викликів та пропозиції [Vyacheslav Yurchenko: Threats to Ukraine's National Security: Analysis of Current Challenges and Proposals]. Pravda. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/04/1/7449107/>
40. Академія державного управління при Президентіві України. [«Управління суспільними процесами: політика і комунікації»]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2015/04/20.pdf>
41. Бінтел. Росія: ненависть до інших та провокування конфліктів. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://bintel.org.ua/analytics/rosiya-nenavist-do-inshih-ta-provokuvannya-konfliktiv/>
42. Васильєва Н. В. (2022). Пропаганда як складова інформаційно-комунікативної політики і загроза національній безпеці. Таврійський науковий вісник, (2), 34–41. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/download/201/188/375>
43. Величко А. XXIV Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки», «Дослідження стратегій та заходів України щодо протидії російській пропаганда», 2024 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nau.edu.ua/ua/menu/science/naukovi-zahody/konferenczii-ta-seminary/mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferenciya-molodyh-uchenih-i-studentiv-polit.html>
44. Величко А. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Дипломатія у міжнародних відносинах: ретроспекція і сучасність», «Поляризація українського суспільства як результат пропагандистської кампанії рф за період 2014-2024 років»

- 2024, 221 ст. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://nau.edu.ua/ua/event/2023/vseukrainska-konferentsiya-z-mizhnarodnoyu-uchastyu-diplomatiya-u-mizhnarodnih-vidnosinah-retrospektsiya-i-suchasnist.html>
45. Главком. (2024). Доктрина Герасимова в РФ не просто досі живе, вона працює з новою успішністю. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://glavcom.ua/columns/ivan-kirichevskiy/doktrina-herasimova-v-rf-ne-prosto-dosi-zhive-vona-pratsjuje-z-novoju-uspishnistju-986742.html>
46. Громадянська мережа ОПОРА. ["Words and Wars: Ukraine Facing Kremlin Propaganda."]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Words-and-Wars.-Ukraine-Facing-Kremlin-Propaganda.pdf>
47. Джордж Орвелл. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://tsyaty.com/13289-dzhordzh-orvell.html>
48. Дзюба, І. (2021). Ретроспективний огляд пропаганди в Україні [Retrospective review of propaganda in Ukraine]. Commons. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://commons.com.ua/uk/retrospektivnij-oglyad-propagandis/>
49. Законодавча влада України. (2022р). «Закон України № 2265-20». [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
50. Колодій, В. (2017). Демократія, диктатура, війна: чи допомагає диктатура вигравати війни? [Democracy, dictatorship, war: does dictatorship help win wars?]. dif.org.ua. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://dif.org.ua/article/demokratiya-diktatura-viyna-chi-dopomagaе-diktatura-vigravati-viyni>
51. Мацука, О. (2022). Як працює пропаганда. Радіо Свобода. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/freedom-russia-today-russian-propaganda-ukraine-oleksiy-matsuka-interview/32161268.html>

52. Мороз О. (2022). Як працює класична російська пропаганда? Свідомі. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://svidomi.in.ua/page/yak-pratsiuie-klasychna-rosiiskapropahanda>
53. Національний інститут стратегічних досліджень. [«Міжнародний досвід впровадження медіаграмотності для протидії дезінформації»]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/mizhnarodniy-dosvid-vprovadzhennya-mediagramotnosti-dlya>
54. Пастушенко, А. (2017). Ретроспективний огляд пропаганди [Retrospective overview of propaganda]. commons.com.ua. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://commons.com.ua/uk/retrospektivnij-oglyad-propagandis/>
55. Польське Радіо. (2024). Поляризація суспільства — умова для подальшої експансії ззовні. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/qsqdp>
56. Пономарьов, В. (2022). Злочини режиму: огляд війни Кремля з Україною [Crimes of the regime: overview of the Kremlin's war with Ukraine]. Журнал соціально-політичних досліджень. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/30.pdf>
57. Почепцов, Г. (2015). Гібридна війна як складова інформаційної безпеки [Hybrid war as a component of information security]. Журнал інформаційних досліджень, (2). [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Pochepcov_Gibr_vijna_inf_skladova.htm
58. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 р. «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.21 р. № 685/2021. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>

59. Програма «Розмовляй, щоб змінити». [«Російська пропаганда і помилки української влади.»]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://prm.ua/rosiyska-propahanda-i-pomylky-ukrainskoi-vlady-amerykanskyy-polittekhnoloh-rozpoviv-shcho-sprychynylo-zatrymku-dopomohy-iz-ssha/>
60. Протокол Україна. (рік). «Стаття 436-2 Кримінального кодексу України» [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_436_2/
61. Радіо Свобода. (2022). Війна і українська мова. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyna-i-ukrayinska-mova/32820956.html>
62. Стратегія державної безпеки: Указ Президента України від 16.02.22 р. № 56/2022. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#n5>
63. У РНБО з делегацією Європарламенту обговорили співпрацю у сфері протидії ворожій пропаганді та дезінформації. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://armyinform.com.ua/2023/02/22/u-rnbo-z-delegacziyeyu-yevroparlamentu-obgovoryly-spivpraczyu-u-sferi-protydiyivorozhij-propagandi-ta-dezinformacziyi/>
64. Українська громада. (n.d.). Проект «Мрія»: захистимо інформаційне поле України від російської пропаганди [Project «Mriya»: protecting Ukraine's information space from Russian propaganda]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://ukrainska-gromada.gov.ua/community/proekt-mriya-zahystymo-informacijne-pole-ukrayiny-vid-rosijskoyi-propagandy.html>
65. Український контент. [«Затоплення Києва: як розганяли старий міф новими методами»]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://ukrcontent.com/reports/zatoplennya-kieva-yak-rozganyali-starij-mif-novimi-metodami.html>

66. Укрінформ. (рік). «На інформаційному фронті - без змін». [Електронний ресурс]. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3801839-na-informacijnomu-fronti-bez-zmin.html>
67. Факти. (2024, 18 лютого). Росія запустила тб-пропаганду на окупованих територіях України. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://fakty.com.ua/ru/ukraine/20240218-rosiya-zapustila-tb-propagandu-na-okupovanih-teritoriyah-ukra%20ni/>
68. Центр «Мрія». (n.d.). [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://mriya.social/>